

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตชายแดนไทย-พม่าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีรายละเอียดตามหัวข้อดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-พม่า
 2. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.1 หลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.2 หลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.3 รูปแบบและกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.4 แนวทางในการสรรหาเวลาเรียนสำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.5 เกณฑ์การวัดผลประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ
 3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
 4. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
 5. แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา
 - 5.1 แนวคิดทฤษฎีระบบ
 - 5.2 แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ
 - 5.3 แนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
 - 5.4 หลักการบริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ
 - 5.5 แนวคิดการบริหารของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 5.6 แนวคิดกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
- ของต่างประเทศ
- 5.7 การสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 - 5.8 การสังเคราะห์สภาพการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากเอกสาร (Documentary Analysis)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพการจัดการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-พม่า

ประเทศไทยมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนหลายประเทศโดยเฉพาะแนวพรมแดนไทย-พม่า มีความยาวประมาณ 1,600 กิโลเมตร (ทางบกประมาณ 1,070 กิโลเมตร ทางทะเล 530 กิโลเมตร) เริ่มตั้งแต่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมายังจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดระนองและจังหวัดชุมพร รวมสิบจังหวัด ตามแนวชายแดนไทย-พม่ายังมีสภาพความทุรกันดาร การสู้รบของชนกลุ่มน้อย การอพยพย้ายถิ่นฐานจากสงคราม การประกอบอาชีพ ประชาชนมีความยากลำบากในการดำรงชีวิตเด็กและเยาวชนจำนวนมากขาดโอกาสและประกอบกับมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากข้อมูลของสำนักงานนโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2552 พบว่ามีนักเรียนที่ไม่ปรากฏสัญชาติ ช่วงชั้นที่ 1 นักเรียนชายจำนวน 5,315 คน นักเรียนหญิงจำนวน 5,028 คน รวม 10,343 คน ช่วงชั้นที่ 2 นักเรียนชายจำนวน 2,897 คน นักเรียนหญิงจำนวน 2,855 คน รวม 5,752 คน ช่วงชั้นที่ 3 นักเรียนชายจำนวน 1,930 คน นักเรียนหญิงจำนวน 2,151 คน รวม 4,081 คน ช่วงชั้นที่ 4 นักเรียนชายจำนวน 242 คน นักเรียนหญิงจำนวน 395 คน รวม 637 คน รวมเป็นนักเรียนชาย จำนวน 10,384 คน นักเรียนหญิงจำนวน 10,429 คน รวมทั้งสิ้น 20,813 คน จากจำนวนนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสิ้น 6,726,582 คน ไม่รวมหน่วยงานอื่นที่จัดการศึกษา และผู้ที่ไม่มีสัญชาติที่ไม่ได้รับการศึกษาตามแนวชายแดน กลุ่มหมู่บ้าน หย่อมบ้านต่าง ๆ ที่ห่างไกลออกไปซึ่งยังจัดการศึกษาได้ไม่ทั่วถึง (สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) จากข้อมูลพบว่ากลุ่มเด็กด้อยโอกาสที่ไร้สัญชาติยังไม่มีหน่วยงานใดได้ศึกษาและให้ความสำคัญต่อกลุ่มนักเรียนเหล่านี้มากนักทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติและสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาในพื้นที่แนวชายแดนมีปัญหามากกว่าพื้นที่อื่นทั่วไป เนื่องจากมีปัจจัยจากหลายประการ ดังนี้ 1) ปัญหาด้านสภาพภูมิศาสตร์ 2) ปัญหาด้านการคมนาคม 3) ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร 4) ปัญหาทางเศรษฐกิจ 5) ปัญหาด้านสังคม 6) ปัญหาด้านสาธารณสุข 7) ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย 8) ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร 9) ปัญหาด้านงบประมาณ 10) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 147-149)

ปัญหาอุปสรรคของชุมชนชายแดนไทย-พม่า จากการศึกษาข้อมูลด้านเชื้อชาติ ประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สุขภาพ ด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการศึกษา โดยสรุป ชุมชนชายแดนไทย-พม่า มีปัญหาอุปสรรคดังนี้ 1) ประชาชนตามแนวชายแดนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน 2) ประชาชนชายแดนส่วนใหญ่เป็นคนต่างสัญชาติ 3) ประชาชนตามแนวชายแดนไม่สนับสนุนให้เด็กได้เข้ารับการศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ โดยมุ่งให้เด็กมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว 4) ประชาชนตามแนวชายแดนแต่งงานเร็วและมีบุตรจำนวนมาก เนื่องจากขาดความรู้ด้านการวางแผนครอบครัว 5) ประชาชนมีหลายเผ่าพันธุ์ ทำให้การรวมตัวไม่เอกภาพ ดำเนินกิจกรรมใด ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จ 6) ชุมชนตามแนวชายแดนเป็นเส้นทางลำเลียงสิ่งผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด ของป่า ลิ่นค่านีนาซี 7) สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการด้านความรู้ มีข้อจำกัดทั้งเรื่องบุคลากร อุปกรณ์การเรียนการสอนและอาคารสถานที่ 8) ประชาชนตามแนวชายแดนเสี่ยงภัยต่อการร้ายและภัยสงครามระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า 9) ประชาชนตามแนวชายแดนมีปัญหาในการพูด อ่าน เขียนภาษาไทย 10) บางชุมชนตามแนวชายแดนส่วนใหญ่จะมีหน่วยงานภาครัฐให้บริการทางการศึกษากับประชาชนเพียงแห่งเดียวและเปิดสอนเพียงแค่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น 11) ด้านการคมนาคมไม่สะดวก เมื่อจบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หากต้องการศึกษาต่อต้องเดินทางไปศึกษาต่อในตัวตำบล อำเภอ จังหวัด ส่งผลกระทบเรื่องค่าใช้จ่าย 12) เด็กและประชาชนไม่มีหลักฐานทางทะเบียนบ้าน 13) ประชาชนมีหลายเผ่าพันธุ์ และมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน 14) ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 15) สถานศึกษาไม่สามารถสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ เนื่องจากไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร 16) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพทำให้เกิดปัญหาด้านสุขอนามัยและโรคระบาด เช่น โรคอุจจาระร่วง โรคเอดส์ โรคเท้าช้าง โรคมาลาเรีย โดยเฉพาะกับบุคคลไร้สัญชาติ 17) การอพยพของประชาชนประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดภาระในการจัดการศึกษา (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 2, 2550, หน้า 72-73)

ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดนประเทศไทย-พม่า ควรจะประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ 5 ประการ คือ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา และยุทธศาสตร์ด้านการให้บริการประชาชนของสถานศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550, หน้า 116-123) ประกอบด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ มีกลยุทธ์ที่ควรนำมาใช้ คือ

1.1 จัดตั้งหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาตามแนวชายแดนโดยเฉพาะ

1.2 เพิ่มกลุ่มงาน/หน่วยงานระดับจังหวัดหรือเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อรับผิดชอบการศึกษาตามแนวชายแดน

1.3 มีคณะกรรมการบริหารการจัดการศึกษาชายแดนระดับจังหวัด ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ความมั่นคง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.4 กำหนดระเบียบเพื่อการอุดหนุน ส่งเสริมให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนมีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ เพื่อการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

1.5 กำหนดระเบียบของการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชายแดน ให้สามารถร่วมมือกันพัฒนาการศึกษา เกิดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีกลยุทธ์ที่ควรนำมาใช้ คือ

2.1 ส่งเสริม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ทักษะการใช้ภาษาของประเทศที่อยู่ติดชายแดน

2.2 กำหนดมาตรการเพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ชายแดนมีโอกาสเข้าถึงการฝึกอบรม พัฒนาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนงบประมาณ จ้างครูช่วยสอน ให้ค่าตอบแทนครูประจำการ เพื่อหมุนเวียนครูเข้ามาช่วยสอน

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ความหมายของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้คำจำกัดความอย่างกว้างว่า "เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 21) และความหมายในเชิงปฏิบัติการ "กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์" หมายถึง กิจกรรมที่ทำเพื่อเกื้อกูลหรือก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ซึ่งไม่ใช่พ่อแม่หรือญาติของตนเองเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อทุกคนในสังคม เริ่มจากสังคมที่ใกล้ตัว เช่น ละแวกบ้าน ชั้นเรียน กลุ่มชั้นเรียน ไปจนถึงสังคมที่มีขอบเขตกว้างออกไป เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศชาติ

และสังคมโลก เพื่อแสดงความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองหนึ่งของสังคม ทั้งสังคมระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก

แนวคิดสำคัญของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีพื้นฐานของความคิดมาจากปรัชญาการศึกษา กลุ่มปฏิรูปนิยม ซึ่งมองว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญ คือ จัดการเรียนรู้เพื่อจะให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ วิธีการที่นักปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้พิจารณาว่าสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง คือ ให้ลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จริงหรือในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับปัญหาที่แท้จริง

สังคมไทยถูกจำแนกโดยนักพัฒนาสังคมว่าเป็นสังคมที่กำลังพัฒนา มีระบบการศึกษาสมัยใหม่ หรือการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ มาตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งปัจจุบัน แต่ยังคงมีทั้งปัญหาทางสังคมและปัญหาของการศึกษา

สังคมและการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง กระทรวงศึกษาธิการพยายามที่จะพัฒนาให้ระบบการศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณธรรม โดยมุ่งให้มีผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสมรรถนะหลักที่จำเป็นสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่ดี และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาของสังคมด้วยจิตอาสา ทั้งนี้ มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม

สังคมในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นสังคมที่รวมกลุ่มกันเพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยไม่จำเป็นต้องมีความผูกพันกันในระบบเครือญาติ แต่เป็นความผูกพันกันบนฐานของความร่วมมือ และการแสวงหาการมีส่วนร่วม ด้วยสำนึกของ “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) สังคมรูปแบบนี้เรียกว่า “ประชาคม” หรือ “ประชาสังคม” ซึ่งแปลจากคำว่า Civil Society

หัวใจสำคัญของการเกิดประชาสังคม คือ การสร้างจิตสำนึกคุณธรรมของพลเมือง ให้ผู้คนในสังคมมองเห็นวิกฤตการณ์หรือรับรู้ปัญหาสังคม และมีจิตสำนึกเพื่อสังคมร่วมกัน (บงกชสุทัศน์ ณ อยุธยา, 2550, หน้า 218-220)

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยสำหรับสังคมไทย

วิชัย ตันศิริ (2550, หน้า 21-33) กล่าวว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา สะท้อนภาพวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขัดต่อวิถีทางของประชาธิปไตย กระทรวงศึกษาธิการจึงต้องให้ความสนใจกับการจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดย

เชื่อมโยงกับหลักศาสนาที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ดร.วิชัย ตันศิริ ได้เสนอแนะวิธีการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ว่าควรประกอบด้วย 3 รูปแบบผสมกัน คือ

2.1 การสอนโดยตรงในวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม ประวัติศาสตร์ และความเป็นพลเมือง

2.2 การมีส่วนร่วมกิจกรรมภาคสังคม และ

2.3 การมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้การให้บริการแก่ชุมชน

แนวคิดนี้ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Service Learning เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือที่ต้องการพัฒนาสู่ประชาธิปไตย เช่น ประเทศอังกฤษ ได้ประกาศกฎปฏิกาฉบับหนึ่ง เมื่อปี ค.ศ. 2000 กำหนดให้นักเรียนมัธยมศึกษาเรียนหลักสูตรความเป็นพลเมืองซึ่งมุ่งเพื่อ 1) ให้ความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางสังคมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน 2) ให้เรียนรู้ที่จะเข้าไปช่วยกิจการของชุมชนและห่วงใยต่อปัญหาของชุมชน และ 3) ให้ทำตนให้มีประสิทธิภาพในกิจสาธารณะ โดยมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและมีค่านิยมทางการเมืองที่พึงประสงค์ (วิชัย ตันศิริ, 2550, หน้า 44-49)

การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมบริการชุมชน นั้น ในประเทศอังกฤษจะจัดให้นักเรียนได้เข้าไปอยู่ในชุมชน และบูรณาการเรียนการสอนตามหลักสูตรเข้ากับการทำงานในชุมชน เริ่มจากให้เข้าไปสำรวจอาชีพ วิถีชีวิต ลักษณะนิสัยของผู้อาศัยอยู่ในชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน แล้วให้ปฏิบัติกิจกรรมทางการเมือง เช่น ร่วมรับฟังการประชุมทางการเมืองของชุมชน จัดประชุมและหารายได้ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน รวบรวมรายชื่อบุคคลเพื่อสนับสนุนการออกกฎหมาย เป็นต้น (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2007)

ในสหรัฐอเมริกา สภาภาวะผู้นำเยาวชนแห่งชาติ (the National Youth Leadership Council) ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้จากการให้บริการแก่สังคมของนักเรียนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย เรียกว่า K-12 Service Learning Standards for Quality Practice ประกอบด้วย มาตรฐาน 8 ด้าน คือ

1. ด้านการบริการที่มีความหมาย
2. ด้านการเชื่อมโยงกับหลักสูตร
3. ด้านการสะท้อนความคิดที่ได้จากการปฏิบัติ
4. ด้านความหลากหลาย

5. ด้านการรับฟังความคิดเห็นของเด็กหรือเยาวชน

6. ด้านการเป็นหุ้นส่วนกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

7. ด้านการติดตามประเมินผลความก้าวหน้า

8. ด้านการมีช่วงเวลาและความเข้มข้นที่เหมาะสม

นอกจากนี้ วอเตอร์แมน (Waterman, 1997, p.2) กล่าวว่า ในสหรัฐอเมริกา มีกฎหมาย ชื่อ The National and Community Service Act of 1990 ซึ่งได้กำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้โดยการให้บริการแก่ชุมชน ดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานบริการที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่ประสานความร่วมมือกัน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. เป็นวิธีการที่บูรณาการเข้าไปในหลักสูตร โดยจัดให้มีเวลาปฏิบัติในโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้ให้นักเรียนได้คิด พุดคุย หรือเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้ปฏิบัติ และได้พบเห็นในขณะทำกิจกรรมการให้บริการแก่สังคม

3. เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ทักษะและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับในสถานศึกษา กับสถานการณ์จริงในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

4. เป็นวิธีการที่ขยายผลของความรู้ที่นักเรียนได้เรียนมาแล้วในโรงเรียนและชั้นเรียน เข้าไปสู่ชุมชน และช่วยพัฒนาความรู้สู่ผู้ถูกพินิจเอาใจใส่ต่อผู้อื่น

จันทนา จันท์บรรจง ภานุวัฒน์ รักดีวงศ์ วรินทร์ บุญยั้ง และอนุชา กอนพ่วง (2552) ได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และไต้หวัน ในเชิงเปรียบเทียบกับประเทศไทย พบว่า ประเทศเกาหลีใต้ได้จัดให้มีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ โดยให้ทำกิจกรรมในช่วงมกราคม ถึง ธันวาคม ปีละ 10 ชั่วโมงในระดับประถมศึกษา และปีละประมาณ 20 ชั่วโมงในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย แล้วให้นักเรียนบันทึกการทำกิจกรรมนี้ไว้ในแฟ้มบันทึกการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน และให้นำคำร้อยละของการร่วมกิจกรรมนี้ไปใช้ในการพิจารณาเข้ารับเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย

การวิจัยข้างต้น พบว่า ในประเทศญี่ปุ่น ได้มีการปรับปรุงกฎหมายการศึกษา ในปี ค.ศ. 2006 โดยกำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระบบโรงเรียนว่า ให้นำกิจกรรมการเรียนรู้การบริการสังคมมาใช้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าในประเทศไต้หวัน ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรตามแนวนโยบายรัฐเกี่ยวกับพลเมืองศึกษา เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1996 โดยการนำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์มาบรรจุในหลักสูตรใหม่ เช่น กิจกรรมการสอนเกี่ยวกับบ้านเกิด (Native Place Teaching Activities เรียกย่อว่า NPTA) ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ควบคู่กับการสอนสังคมศึกษา แนวใหม่ที่เน้นการสอนแบบมีความหมาย ให้เด็กคิดในระดับสูงขึ้น ให้สร้างความรู้ด้วยตนเอง และให้

สนทนากลุ่มกันอย่างมีสาระ โดยเชื่อมโยงกับโลกภายนอกห้องเรียนมากขึ้น (เรียกว่า Authentic Instruction) ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บริการแก่สังคมในระดับมัธยมศึกษา จะใช้ "กิจกรรมเพื่อสังคมและการศึกษาชุมชน" และกิจกรรมวิชาการ

หลักการบริหารและจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

หลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

หลักการบริหารและจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 2 เรื่อง คือ หลักการของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และหลักการของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในเอกสาร "แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 7, 55) ดังนี้ หลักการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีหลักการสำคัญ คือ

1. มีเป้าหมายของการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และครอบคลุมผู้เรียนทุกคน
2. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน เต็มตามศักยภาพ ตามความสนใจ ความถนัด ความต้องการ เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะ
3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
4. เป็นกิจกรรมที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน องค์กร และหน่วยงานอื่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

เมื่อวิเคราะห์หลักการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ผู้บริหารและครูควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีเป้าหมายที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง

โรงเรียนและครู ต้องกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ให้ชัดเจน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และสามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตลอดจนให้นักเรียนทุกคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวอย่างทั่วถึงกัน

2. รูปแบบกิจกรรมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

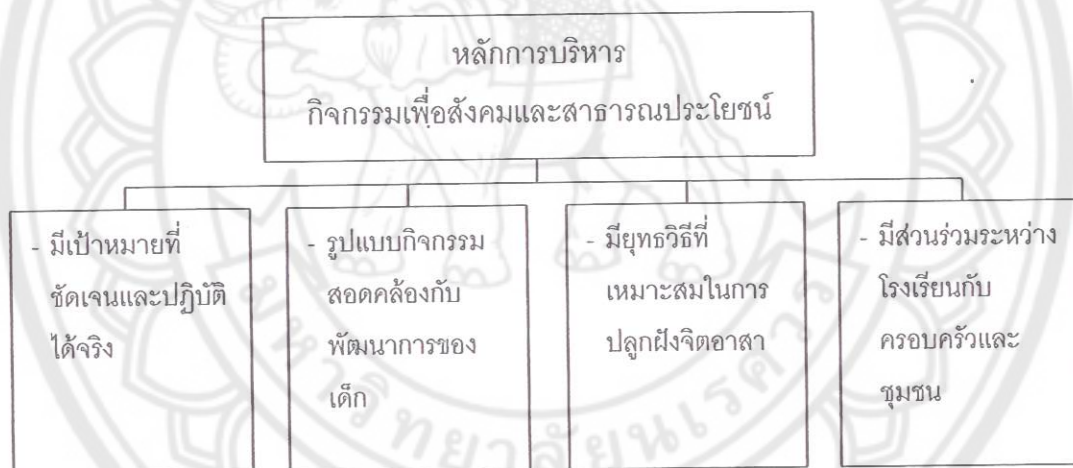
โรงเรียนและครู ต้องออกแบบหรือพิจารณาอนุญาตให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน และมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน เต็มตามศักยภาพ ตามความสนใจ ความถนัด ความต้องการ เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะ

3. ใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมในการปลูกฝังจิตอาสา

โรงเรียนและครู ต้องจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยมุ่งปลูกฝังและส่งเสริมจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยความสนใจในลักษณะที่เรียกว่า "จิตอาสา" และให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยเน้นความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่เด็กเคยชินอยู่แล้ว

4. มีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวและชุมชน

โรงเรียนและครู ต้องจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน องค์กร และหน่วยงานอื่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และในทางที่กลับกัน ควรสนับสนุนให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ที่บุคคลหรือองค์กรเหล่านั้นดำเนินการอยู่ก่อนแล้วด้วย หลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังภาพต่อไปนี้

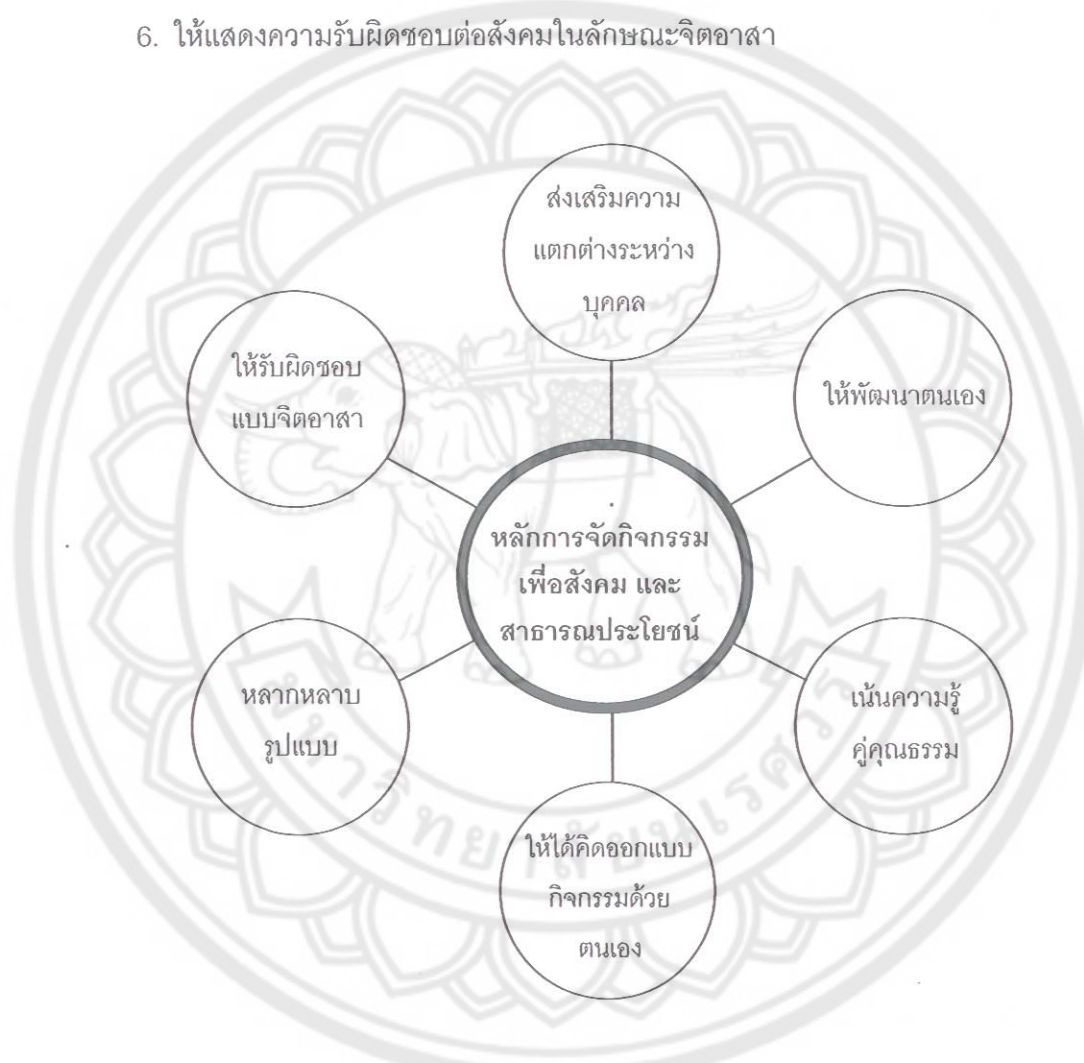
ภาพ 1 หลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 7

หลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

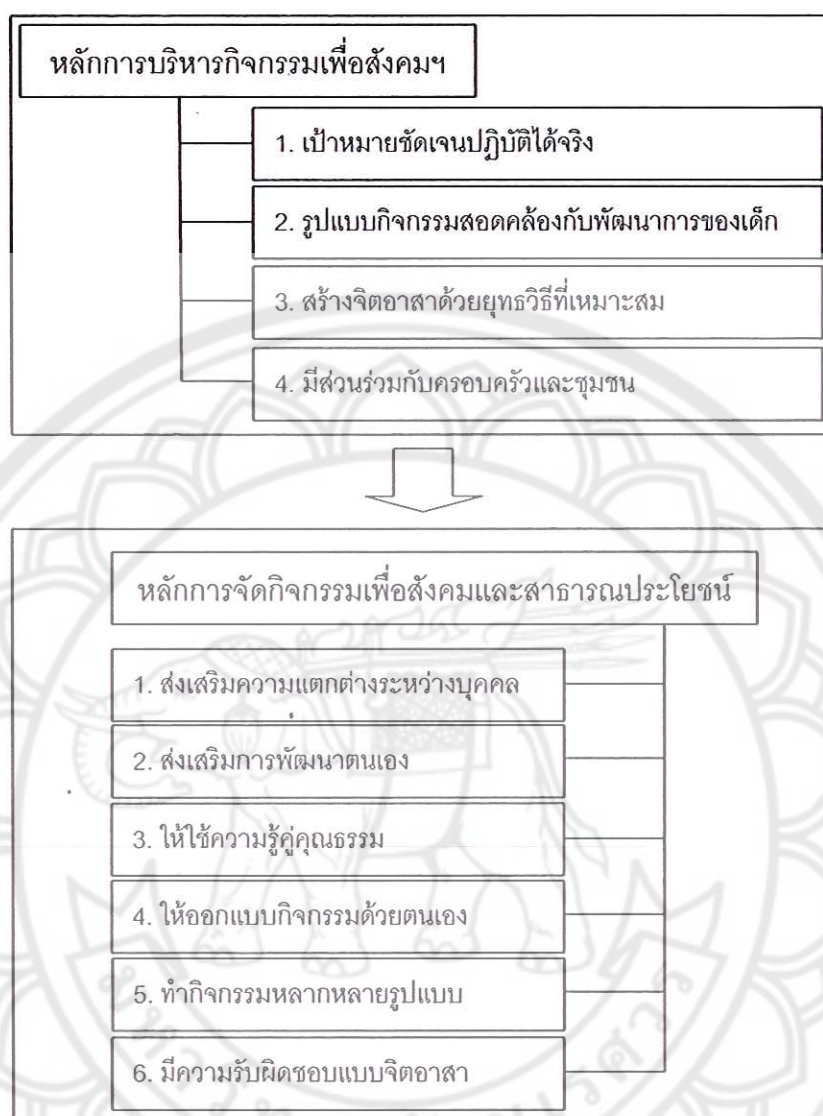
สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 55) กำหนดหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ดังนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการตามความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ส่งเสริมการพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
3. เน้นทั้งความรู้และคุณธรรมจริยธรรม
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดออกแบบกิจกรรมด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์
5. ให้ทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ
6. ให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะจิตอาสา

ภาพ 2 หลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 8

ภาพ 3 กรอบแนวคิดหลักการบริหารและหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 9

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 146) ระบุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สำนักหอสมุด

- 9 ต.ค. 2556

2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ ตามความถนัดและความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร

3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ขอบข่ายและลักษณะของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 147) กำหนดขอบข่ายของกิจกรรมเพื่อ
สังคมและสาธารณประโยชน์ไว้ ดังนี้ เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมในลักษณะกิจกรรมบำเพ็ญ
ประโยชน์ กิจกรรมอาสาพัฒนา หรือกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โดยผู้เรียนดำเนินการด้วยตนเองใน
ลักษณะอาสาสมัครเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความตั้งใจ ความเสียสละต่อสังคม และมี
จิตสาธารณะ ลักษณะของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ว่ามีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติด้วยความสมัครใจ
2. เป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อผู้อื่นหรือสังคม
3. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนคิดและออกแบบเอง

การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ต้องเน้นให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์กิจกรรม
ร่วมสำรวจสภาพและปัญหา ร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรม ร่วมปฏิบัติกิจกรรม ร่วมสรุปและ
ประเมินผลการจัดกิจกรรม และร่วมรายงานผลพร้อมทั้งเผยแพร่ผลการจัดกิจกรรม

แนวทางการนำหลักการไปสู่การปฏิบัติ

ผลจากการวิเคราะห์หลักการบริหารและหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ รวมทั้งวัตถุประสงค์ ขอบข่าย ลักษณะ และวิธีการจัดกิจกรรม ซึ่งกำหนดให้โดย
สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติการที่สัมพันธ์กัน 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริหารของสถานศึกษา มีบทบาทในการกำหนด
หลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามหลักการ
บริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4 ประการ คือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมและครอบคลุมนักเรียน
ทุกคน มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและเต็มศักยภาพ กำหนดให้จัดกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ซึ่งเด็กได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และให้จัดกิจกรรมดังกล่าวโดยการมี
ส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

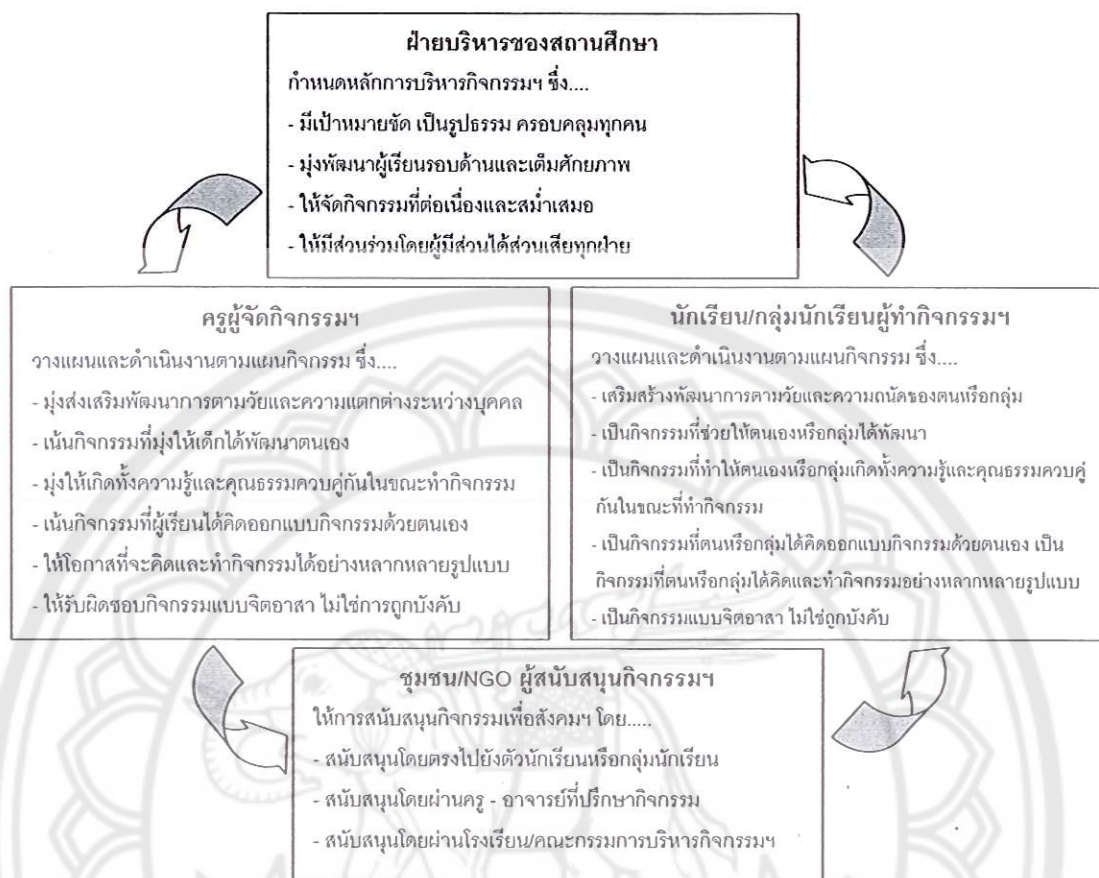
ส่วนที่ 2 ครูผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีบทบาทในการ
วางแผนและดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นไปตามหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ที่สำนักวิชาการและมาตรฐานศึกษากำหนดไว้ เช่น มุ่งเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริม

พัฒนาการตามวัยของผู้เรียนและสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กได้พัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยมุ่งให้เกิดทั้งความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ในขณะที่ทำกิจกรรมเหล่านั้น เน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดออกแบบด้วยตนเอง และให้คิดและทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ โดยให้รับผิดชอบแบบจิตอาสา

ส่วนที่ 3 นักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนผู้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีบทบาทในการวางแผนกิจกรรมและดำเนินการตามแผนดังกล่าว เพื่อปฏิบัติกิจกรรมที่เสริมสร้างพัฒนาการตามวัยและความถนัดของตนเองหรือกลุ่ม ช่วยให้ตนเองหรือกลุ่มเกิดการพัฒนา ทำให้เกิดทั้งความรู้ และคุณธรรมควบคู่กันในขณะที่ทำกิจกรรมที่คิดออกแบบเองอย่างหลากหลายรูปแบบ ด้วยจิตอาสา

ส่วนที่ 4 ชุมชน ผู้ปกครอง และองค์กรภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาสังคม มีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่นักเรียนทำหรือร่วมทำกับผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการสนับสนุนโดยตรงไปยังตัวนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียน หรือสนับสนุนผ่านครูที่ปรึกษากิจกรรม หรือสนับสนุนผ่านโรงเรียนหรือคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

ภาพ 4 กรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติการที่สัมพันธ์กันทั้ง 4 ส่วน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 12

รูปแบบและกระบวนการของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

รูปแบบของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

หลักการที่สำคัญประการหนึ่ง ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ คือ "การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายรูปแบบ" เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ในลักษณะจิตอาสา

รูปแบบของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ตามเอกสาร "แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551" (2551, หน้า 61) จำแนกเป็น 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 จัดทำโครงการที่ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมนอกเหนือจากการเรียนปกติ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อยู่ในลักษณะเพื่อสังคมหรือสาธารณประโยชน์

รูปแบบที่ 2 จัดทำเป็นกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วันสำคัญทางราชการ หรือกิจกรรมที่น่านักเรียนออกทำประโยชน์ร่วมกับชุมชน หน่วยงานราชการ หรือองค์กรอื่น

รูปแบบที่ 3 จัดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามความต้องการ โดยมีครูที่ปรึกษากิจกรรม เช่น รวมกลุ่มอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม พัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น เป็นต้น

สถานศึกษาสามารถเลือกจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ตามรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือรูปแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ จึงรวมถึงกิจกรรมที่เด็กอาสาปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมในระดับห้องเรียนและระดับโรงเรียนด้วย เช่น การเป็นผู้ช่วยครูในห้องพยาบาลของโรงเรียน การช่วยงานบรรณารักษ์ในห้องสมุด การอาสาเป็นผู้แทนนักเรียนเพื่อรับผิดชอบงานสภานักเรียน เป็นต้น

รูปแบบของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ อาจจะจำแนกตามแนวทางที่ใช้ในประเทศเกาหลีใต้ และประเทศญี่ปุ่น ดังนี้

1. กิจกรรมการรณรงค์ เช่น การรณรงค์ให้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ การรณรงค์ขจัดยุงลาย การรณรงค์รักษาความสะอาดในชุมชน การรณรงค์ป้องกันไฟฟ้า การรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน การรณรงค์ให้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การรณรงค์ให้เคารพกฎหมาย เป็นต้น
2. กิจกรรมการช่วยทำงานเพื่อสังคม เช่น การช่วยทำงานสงเคราะห์ ฯลฯ โดยไม่รับค่าจ้างตอบแทน หรือรับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย
3. กิจกรรมการให้กำลังใจผู้เสียสละเพื่อสังคม ผู้ยากไร้ หรือผู้ถูกทอดทิ้ง เช่น การเยี่ยมค่ายทหาร การทำบัตรอวยพรเพื่อให้กำลังใจทหารในสนามรบ การเยี่ยมผู้ป่วยไร้ญาติ การเยี่ยมบ้านคนชรา เป็นต้น
4. กิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ เช่น การกู้ภัยจากอุบัติเหตุ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ดินถล่ม อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น
5. กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่าชายเลน การปลูกและดูแลรักษาสวนป่า การดูแลและบำรุงรักษาป่าต้นน้ำ การรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น
6. กิจกรรมการดูแลรักษาสาธารณสมบัติและมรดกทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การดูแลรักษาโบสถ์วิหาร การเฝ้าระวังโบราณสถานและโบราณวัตถุไม่ให้ถูกทำลาย เป็นต้น
7. กิจกรรมการช่วยอ่าน เขียน แนะนำ ให้คำปรึกษา เช่น การช่วยอ่านหนังสือให้คนพิการทางสายตาหรือผู้อ่านหนังสือไม่ออก การช่วยกรอกข้อมูลในเอกสารสำคัญให้กับผู้มีปัญหาด้านการเขียน การให้คำแนะนำวิธีใช้เวลาว่างของรุ่นน้อง มัคคุเทศก์อาสาสมัครในท้องถิ่น เป็นต้น

8. กิจกรรมรีไซเคิล เช่น การคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี การนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ซ้ำ การนำเศษวัสดุมาสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่มีค่าและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

9. กิจกรรมหารายได้เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้หรือด้อยโอกาส เช่น การแสดงความสามารถทางดนตรีหรือสร้างผลงานศิลปะเพื่อหารายได้สำหรับการกุศล เป็นต้น

10. กิจกรรมอื่น ๆ ที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะจิตอาสา แต่ไม่อยู่ในรูปแบบของกิจกรรมที่ระบุแล้วข้างต้น

กระบวนการของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

1. กระบวนการ 5 ขั้น ตามข้อเสนอของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 149) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ควรจัดให้ผู้เรียนดำเนินการตามกระบวนการ 5 ขั้น คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาต่าง ๆ ทั้งภายในโรงเรียนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ และจัดลำดับปัญหาตามความสำคัญจำเป็นและเร่งด่วน จากมากไปหาน้อย

ขั้นตอนที่ 3 วางแผน ออกแบบกิจกรรม และจัดทำปฏิทินการปฏิบัติกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 5 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อถอดบทเรียนนำไปสรุป รายงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติกิจกรรม

การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สามารถจัดให้หลากหลายแนวทางได้แก่

1. จัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการกับเนื้อหาความรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมการทำงานฝีมือเพื่อหารายได้ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้อาชีพ เป็นต้น

2. จัดกิจกรรมในลักษณะโครงการ/โครงงาน โดยผู้เรียนนำเสนอขอความเห็นชอบจากโรงเรียนในการจัดทำ มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ชัดเจน

3. จัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่น คือ ผู้เรียนอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานหรือองค์กรอื่นจัดเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งมี 2 แนวทาง คือ

3.1 ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดกิจกรรมในโรงเรียน

3.2 ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมนอกโรงเรียน

2. กระบวนการ 3 ระดับ ในการบริหาร จัดการ และปฏิบัติกิจกรรม

นอกจากการดำเนินงานตามขั้นตอน 5 ขั้น ที่เสนอแนะโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ที่อ้างแล้ว กระบวนการของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ อาจจะจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ

2.1 กระบวนการบริหารกิจกรรม เป็นกระบวนการสำหรับฝ่ายบริหารของแต่ละสถานศึกษา ในการวางแผน จัดองค์การ สั่งการ อำนาจการ ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และปรับปรุงคุณภาพของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเอกสารประกอบหลักสูตร

2.2 กระบวนการจัดกิจกรรม เป็นกระบวนการสำหรับครูที่ปรึกษากิจกรรมหรือครูประจำชั้น ในการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ตนรับผิดชอบ และดำเนินการตามแผนดังกล่าว ให้สอดคล้องกับแผนการและแนวปฏิบัติสำหรับการบริหารกิจกรรมของสถานศึกษา

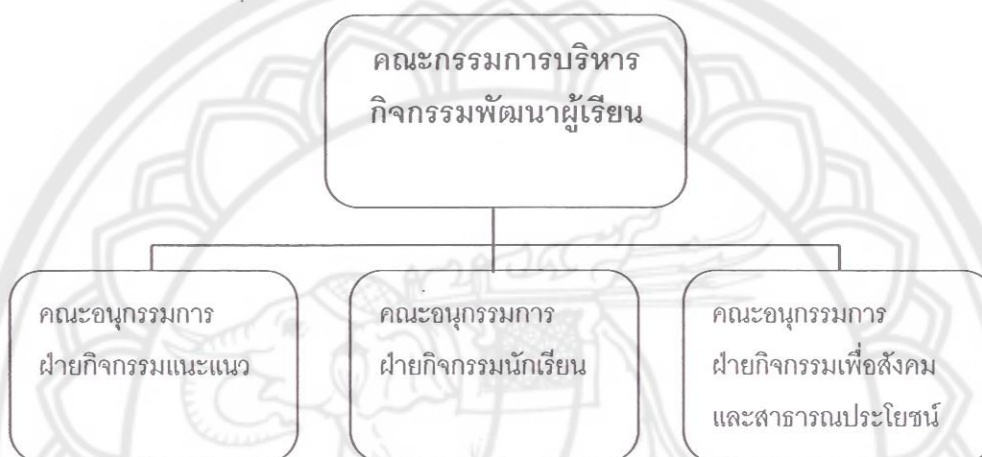
2.3 กระบวนการปฏิบัติกิจกรรม เป็นกระบวนการสำหรับนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนที่ดำเนินการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ด้วยความสมัครใจของตนเอง โดยมีครูที่ปรึกษากิจกรรมหรือครูประจำชั้น เป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา

กระบวนการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมฯ

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าประสงค์ด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไว้ในแผนพัฒนาสถานศึกษา โดยทั่วไป แผนการพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan) ซึ่งแต่ละโรงเรียนจัดทำขึ้น จะใช้เพื่อกำหนดทิศทางและกลยุทธ์การพัฒนาในช่วง 3 – 5 ปี ส่วนประกอบของทิศทางในแผนพัฒนาสถานศึกษา ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ แต่ละโรงเรียน ควรกำหนดเป้าประสงค์ด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไว้ในแผนพัฒนาสถานศึกษาด้วย เพื่อแสดงทิศทางที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมที่เป็นบริบทของสถานศึกษา เช่น 1) โรงเรียน จะจัดให้นักเรียนระดับประถมศึกษาทุกคนปฏิบัติกิจกรรมอาสาพัฒนาโรงเรียนและละแวกบ้านของตนเอง อย่างมีความสุขและต่อเนื่อง 2) โรงเรียน จะจัดให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกคนมีโอกาสคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง 3) โรงเรียน จะจัดให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทุกคนมีโอกาสพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคม โดยการเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่มีคุณค่าทั้งต่อชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก

ขั้นที่ 2 จัดให้มีคณะกรรมการ หรือ ผู้รับผิดชอบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและ
 สาธารณประโยชน์เป็นการเฉพาะ

เนื่องจากกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 สถานศึกษาจึงควรจัดโครงสร้างการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้สัมพันธ์กับ
 การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะอื่น ๆ

ภาพ 5 คณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 22

โครงสร้างของคณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ควร
 ประกอบด้วย ครูที่มีจิตอาสาและชำนาญการการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างน้อย 1 คน เป็นประธาน
 อนุกรรมการ และมีครูที่ชำนาญการประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ และบุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็น
 อนุกรรมการและเลขานุการ นอกจากนี้ควรมีผู้แทนสายชั้น ทุกสาย หรือผู้แทนกลุ่มสาระทุกกลุ่ม เป็น
 อนุกรรมการ

เพื่อฝึกภาวะผู้นำของนักเรียน ควรแต่งตั้งให้นักเรียนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็น
 ผู้ช่วยเลขานุการในฝ่ายต่าง ๆ ด้วย และในโรงเรียนขนาดเล็ก อาจแต่งตั้งครูเพียงฝ่ายละคน เพื่อ
 รับผิดชอบการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแต่ละลักษณะ

ขั้นที่ 3 กำหนดบทบาทของผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เช่น

1. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.2 จัดประชุมชี้แจงให้คณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของตน และแนวทางในการปฏิบัติตามภารกิจดังกล่าว

1.3 กำกับดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.4 ประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง เพื่อใช้ปรับปรุงงาน

1.5 ลงนามในแบบบันทึกผลกิจกรรม เพื่อการจบบระดับการศึกษาของนักเรียน หรือออกคำสั่งมอบอำนาจในการลงนามแทน

2. บทบาทคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.1 กำหนดนโยบายบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา

2.2 จัดทำแผนพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ภายใต้ขอบเขตของแผนพัฒนาสถานศึกษา

2.3 ร่วมจัดทำแผนจัดกิจกรรมประจำปี ด้านกิจกรรมแนะแนว ด้าน กิจกรรมนักเรียน และด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

2.4 กำกับดูแลการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมประจำปี และช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่คณะกรรมการบริหารกิจกรรมฝ่ายต่าง ๆ

2.5 ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมประจำปี อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงงาน

2.6 จัดให้มีสารสนเทศ รายงานผล และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ทั้งสามลักษณะของกิจกรรม

3. บทบาทประธานอนุกรรมการ/หัวหน้าฝ่ายบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

3.1 ร่วมมือกับคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในการจัดทำนโยบาย และแผนพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

3.2 เป็นผู้นำในคณะกรรมการหรือฝ่ายบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เพื่อทำหน้าที่สร้างจิตอาสาและเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้แก่คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

3.3 กำกับดูแลให้อนุกรรมการและ/หรือครูที่ปรึกษากิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ดำเนินงานตามแผนกิจกรรมประจำปี ด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและ

สาธารณประโยชน์ และประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผน

3.4 จัดให้มีคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์สำหรับครูที่ปรึกษา กิจกรรม และนักเรียน

3.5 จัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมประจำปีด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงงาน

3.6 จัดให้มีสารสนเทศ รายงานผล และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในหลากหลายรูปแบบ เพื่อการประสานงานกับฝ่ายบริหารกิจกรรมด้านอื่น ๆ และเผยแพร่ผลงานต่อสังคม

4. บทบาทครูที่ปรึกษา กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

4.1 กรณีที่เป็นครูประจำชั้น

4.1.1 เป็นที่ปรึกษาของนักเรียนในการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกลักษณะ รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

4.1.2 บทบาทเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

1) ทำความเข้าใจกับแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้แจ่มแจ้ง

2) จัดทำแผน/โครงการกิจกรรมเพื่อสังคมฯ ของชั้นเรียนให้สอดคล้องกับแผนกิจกรรมประจำปีของโรงเรียน และแผนการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ

3) ดำเนินการตามแผน/โครงการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของชั้นเรียนหรือกลุ่มนักเรียนที่ตนรับผิดชอบ ให้เป็นไปตามหลักการ/แนวทางที่กำหนดโดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4) จัดให้มีการสะท้อนผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียน และให้คำปรึกษาเป็นระยะ ๆ ระหว่างที่นักเรียน ทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

5) ประเมินผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ ทั้งระหว่างการทำกิจกรรมและเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม

6) ตรวจสอบแฟ้มบันทึกผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียน ลงนามรับรองผล และตัดสินผลปลายปีว่า ผ่าน หรือ ไม่ผ่าน

4.2 กรณีที่เป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมเพื่อสังคมฯ แต่ละชั้นปี

4.2.1 เป็นที่ปรึกษาของนักเรียนแต่ละชั้นปี ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

4.2.2 ให้คำปรึกษากิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ดังนี้

- 1) ทำความเข้าใจกับแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ให้แจ่มแจ้ง
- 2) จัดทำแผน/โครงการกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของชั้นปีที่ตนรับผิดชอบให้สอดคล้องกับแผนกิจกรรมประจำปีของโรงเรียน และแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ของชั้นปีอื่น ๆ
- 3) ดำเนินการตามแผน/โครงการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ของชั้นปีนั้น ๆ ให้เป็นไปตามหลักการ/แนวทางที่กำหนดโดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
- 4) จัดให้มีการสะท้อนผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียนให้ชั้นปีนั้น ๆ และให้คำปรึกษาเป็นระยะ ๆ ระหว่างที่นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
- 5) ประเมินผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของชั้นปีนั้น ทั้งระหว่างการทำกิจกรรมและเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม
- 6) ตรวจสอบแฟ้มบันทึกผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ ของนักเรียน ลงนามรับรองผล และตัดสินผลปลายปีว่า ผ่าน หรือ ไม่ผ่าน

5. บทบาทผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

5.1 ผู้ปกครองนักเรียน

5.1.1 รับรู้คุณค่า วิธีการดำเนินงาน และแนวทางการประเมินผลกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ จากการประชุมผู้ปกครองที่โรงเรียนหรือคณะกรรมการบริหารกิจกรรมจัดขึ้น

5.1.2 ให้กำลังใจและสนับสนุนการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียน ทั้งที่ใช่และไม่ใช่นุตรหลานของตน

5.1.3 ตรวจสอบแฟ้มบันทึกผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียนที่เป็นบุตรหลาน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ดีและลงนามรับรองในแฟ้มบันทึกผล

5.1.4 ร่วมฉลองความสำเร็จกับบุคลากรที่ได้รับผลสำเร็จในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ทั้งผลต่อตนเองและสังคม ตลอดจนช่วยกระตุ้นให้บุคลากรทำกิจกรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง

5.2 บุคคลอื่นหรือองค์กรอื่น ๆ ในชุมชนที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

5.2.1 ให้การสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียน ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

5.2.2 ให้คำแนะนำปรึกษา และอำนวยความสะดวกตามที่เห็นสมควร เพื่อให้ นักเรียนสามารถทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิผล

5.2.3 ตรวจสอบแฟ้มบันทึกผลการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ของนักเรียนที่ร่วมทำกิจกรรม ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ดี และลงนามรับรองในแฟ้มบันทึก ผล

5.2.4 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมฉลองความสำเร็จของกิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ ที่บุคคลหรือองค์กรนั้นเป็นฝ่ายริเริ่ม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ นักเรียน และนำไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 4 อำนวยความสะดวกและกำกับติดตามให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามแผนในขั้นนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะเป็นผู้รับผิดชอบ ตามบทบาทที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 ประเมินผลการดำเนินงานจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของทุก ห้องเรียนหรือชั้นปีคณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะเป็นผู้รับผิดชอบการประเมิน เมื่อ สิ้นสุดปีการศึกษา และรายงานผลต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนา กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ให้ดียิ่งขึ้นกระบวนการจัดกิจกรรมหลากหลายแนวทาง การจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมและสาธารณประโยชน์ อาจจะริเริ่มโดยฝ่ายบริหารของสถานศึกษา หรือโดยครูที่ปรึกษา หรือ โดยนักเรียนเอง ซึ่งจะมีกระบวนการต่างกัดังนี้

1. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ที่โรงเรียนและคณะครูเป็นฝ่ายริเริ่ม

ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพและความต้องการของสังคมหรือท้องถิ่นโดยคณะครู

ขั้นที่ 2 การวางแผนกิจกรรมประจำปีของโรงเรียน

ขั้นที่ 3 การเสนอขออนุมัติแผนและโครงการจัดกิจกรรมจากผู้มีอำนาจอนุมัติ

ขั้นที่ 4 การจัดกิจกรรมตามแผนหรือโครงการ โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 5 การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน

ขั้นที่ 6 การประเมินแผนหรือโครงการจัดกิจกรรมในภาพรวม

2. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ที่ครูที่ปรึกษาและคณะกรรมการนักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่ม

ขั้นที่ 1 ครูที่ปรึกษากิจกรรมและคณะกรรมการนักเรียนร่วมกันวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่ 2 เสนอโครงการจัดกิจกรรมเพื่อขออนุมัติจากผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นที่ 3 จัดกิจกรรมตามโครงการที่ได้รับอนุมัติ โดยครูเป็นที่ปรึกษา และคณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้นำของนักเรียนคนอื่น ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรม

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผลของกิจกรรมโดยนักเรียน ระหว่างการปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน โดยครูที่ปรึกษา

ขั้นที่ 6 การประเมินโครงการจัดกิจกรรมในภาพรวม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ที่นักเรียนแต่ละคนเป็นผู้ริเริ่ม

ขั้นที่ 1 ครูที่ปรึกษากระตุ้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของกิจกรรมเพื่อสังคมฯ

ขั้นที่ 2 นักเรียนคิดออกแบบกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนเองต้องการปฏิบัติหรือต้องการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 3 นักเรียนเสนอแผนการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ต่อ ครูที่ปรึกษากิจกรรม เพื่อขอรับคำแนะนำและขออนุมัติทำกิจกรรม

ขั้นที่ 4 นักเรียนแต่ละคน ทำกิจกรรมตามแผนที่ได้รับอนุญาตจากครูที่ปรึกษา

ขั้นที่ 5 ระหว่างทำกิจกรรมไประยะหนึ่ง นักเรียนสะท้อนผลการทำกิจกรรม โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน ๆ ครูที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขั้นที่ 6 การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน โดยครูที่ปรึกษาเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน

ขั้นที่ 7 การฉลองความสำเร็จในการทำกิจกรรม โดยนักเรียนกับเพื่อน ๆ และครูกระบวนการปฏิบัติกิจกรรม

นักเรียนซึ่งทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีกระบวนการทำงานแตกต่างกัน ถ้ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ตามลำพัง หรือถ้าทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

1. กระบวนการทำกิจกรรมแบบเดี่ยว เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนแต่ละคนเป็นผู้ริเริ่ม ดังอธิบายแล้วข้างต้น

2. กระบวนการทำกิจกรรมแบบกลุ่ม คล้ายกับกระบวนการจัดกิจกรรมที่นักเรียนแต่ละคนเป็นผู้ริเริ่ม แต่ในขั้นที่ 2, 3, 4, 5 นักเรียนจะร่วมกับกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจใกล้เคียงกัน ทำการออกแบบกิจกรรม เสนอแผน ทำตามแผน และร่วมกันสะท้อนผลการทำกิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ๆ

แนวทางในการจัดสรรเวลาสำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

โครงสร้างเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในแต่ละระดับชั้น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

ตาราง 1 โครงสร้างเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรม	ประถมศึกษา						มัธยมศึกษาตอนต้น			มัธยมศึกษาตอนปลาย
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4 – ม.6
กิจกรรมแนะแนว										
กิจกรรมนักเรียน										
กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์										
				60 ชม.				45 ชม.		60 ชม.
รวม	120	120	120	120	120	120	120	120	120	360

เวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ ปีละ 120 ชั่วโมง ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 360 ชั่วโมง ซึ่งให้โรงเรียนใช้สำหรับการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์นั้น ให้สถานศึกษาจัดเวลาให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.1 – 6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – 3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – 6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

การจัดสรรเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ขึ้นกับการบริหารจัดการของแต่ละสถานศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาของหลักสูตร และผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและฝึกปฏิบัติกิจกรรมทั้งสามลักษณะอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทุกปี จนจบการศึกษาตามหลักสูตร

แนวทางในการจัดสรรเวลาสำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

1. ระดับประถมศึกษา

ถ้าจัดสรรเวลาเท่ากัน ทุกปี นักเรียนระดับประถมศึกษาจะได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ปีละ 10 ชั่วโมง รวม 6 ปี 60 ชั่วโมง แต่ถ้าสถานศึกษาเห็นว่านักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 1 – 2 ยังมีอายุน้อยเกินไปที่จะทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ บางประเภท อาจจะลดเวลาลง แต่จัดสรรเวลาให้มากขึ้น ในชั้นที่นักเรียนเรียนสูงขึ้น ตัวอย่าง เช่น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	6 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	8 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	10 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	10 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	12 ชั่วโมง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	14 ชั่วโมง
รวมทั้งสิ้น	60 ชั่วโมง

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ถ้าจัดสรรเวลาโดยเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ทุกปี นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ปีละ 15 ชั่วโมง รวม 3 ปี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 45 ชั่วโมง

แต่ถ้าสถานศึกษาเห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ควรทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ น้อยกว่านักเรียนชั้นอื่น ๆ เพราะจะต้องทำกิจกรรมเพื่อการปรับตัว (เช่น กิจกรรมแนะแนว) ค่อนข้างมาก เนื่องจากเริ่มก้าวเข้าสู่วัยรุ่น แล้วให้เพิ่มเวลาทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 – 3 เพื่อทำความรู้จักกับสังคมภายนอกให้มากขึ้น และเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ของพลเมืองดีในสังคม ก็อาจจะจัดสรรเวลาทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	12 ชั่วโมง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	15 ชั่วโมง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	18 ชั่วโมง
รวมทั้งสิ้น	45 ชั่วโมง

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ถ้าจัดสรรเวลาเท่า ๆ กัน ทุกปี นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ปีละ 20 ชั่วโมง รวม 3 ปี รวมทั้งสิ้น 60 ชั่วโมง แต่ถ้าสถานศึกษาเห็นว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ควรทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ น้อยกว่านักเรียนชั้นอื่น ๆ เพราะต้องเตรียมตัวเพื่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ก็อาจจะจัดสรรเวลาสำหรับทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	25	ชั่วโมง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	20	ชั่วโมง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมฯ	15	ชั่วโมง
รวมทั้งสิ้น	60	ชั่วโมง

การประเมินความสำเร็จของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

เทคนิค After Action Review (AAR)

เมื่อนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม ทำโครงการหรือกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์สำเร็จตามแผนแล้ว ครูอาจจะให้ตอบคำถามอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร หรือให้ตอบคำถามเป็นรายกลุ่ม (ขึ้นอยู่กับเวลา) โดยใช้เทคนิคการทบทวนหลังปฏิบัติการ (After Action Review – AAR)

แนวทางการจัดทำแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

1. การจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

คณะกรรมการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ควรมีหน้าที่ในการจัดทำแผนกิจกรรมพัฒนาและแผนปฏิบัติการประจำปี 2 ประเภทที่สัมพันธ์กัน ดังนี้

แผนพัฒนาสถานศึกษาด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นแผนระยะกลาง ซึ่งเป็นแผนย่อยในแผนพัฒนาสถานศึกษา มุ่งเป้าหมายด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ตัวอย่างเป้าหมายด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในแผนพัฒนาสถานศึกษา

1. พัฒนากิจกรรมแนะแนวให้สอดคล้องกับปัญหาและพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย โดยเน้นการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองนักเรียน และจัดให้มีการเยี่ยมบ้านนักเรียนครบทุกคน

2. จัดให้นักเรียนทุกคน เป็นลูกเสือ – เนตรนารี และให้สมัครใจทำกิจกรรมพิเศษ ลูกเสือ – เนตรนารี ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 นอกจากนี้ให้สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมในชมรมที่ตนถนัด หรือสนใจทุกคน

3. จัดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ทุกคนมีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อสังคมในระดับโรงเรียนและในละแวกบ้านของตนเองอย่างต่อเนื่องจนเกิดจิตสาธารณะ

4. จัดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ทุกคนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในชุมชนที่ตั้งโรงเรียนอย่างต่อเนื่องในลักษณะจิตอาสา นอกเหนือจากกิจกรรมเพื่อสังคมในโรงเรียนและละแวกบ้าน

แผนปฏิบัติการประจำปีด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นแผนระยะ 1 ปี ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษาด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น และมีรายละเอียดของโครงการ/กิจกรรมที่ชัดเจน โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

ตัวอย่างวัตถุประสงค์ของแผนปฏิบัติการประจำปี ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1. เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 อย่างน้อย ร้อยละ 80 เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและโภชนาการของบุตรหลาน และให้มีส่วนร่วมในการแนะนำการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กอย่างถูกต้อง
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูและนักเรียนร่วมกันพัฒนากิจกรรมชมรมให้มีชนิดของชมรมเพิ่มขึ้น อย่างน้อย 3 ชมรม และทุกชมรมมีผลงานในระดับดี
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนริเริ่มหรือมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่สอดคล้องกับความสนใจอย่างต่อเนื่อง และมีความสุข

ตัวอย่างโครงการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในแผนปฏิบัติการประจำปีด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น

1. โครงการพัฒนาจิตอาสา (ต้นไม้พุดได้)
2. โครงการร่วมด้วยช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ทุกวันสำคัญแห่งชาติ
3. โครงการยุวรักษ์สิ่งแวดล้อม

การจัดทำแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียน ในประเทศเกาหลีใต้ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จะต้องจัดทำแผนกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ เสนอต่อคณะกรรมการบริหารกิจกรรมของโรงเรียนเป็นรายปี แล้วดำเนินงานตามแผนดังกล่าวนั้น ผลการทำกิจกรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะถูกประเมินและใช้ประกอบการพิจารณารับเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย

ประโยชน์ของการวางแผน คือ การฝึกให้ผู้วางแผนรู้จักคิดเป็นระบบ มีข้อมูลเป็นฐานสำหรับการตัดสินใจ รู้จักเลือกจะทำหรือไม่ทำอะไร ทำอย่างไร และมีเหตุผลอะไรบ้าง การวางแผนงานแบบกลุ่ม จะเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาประชาธิปไตยและการทำงานเป็นทีม ดังนั้น สถานศึกษาของประเทศไทย จึงควรส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ด้วย โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

แนวทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน เพื่อให้สามารถจัดทำแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ คือ

1. ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในช่วงเริ่มต้น ควรให้ทำแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในลักษณะโครงการ โดยนำความรู้และทักษะในการทำโครงการในกลุ่มสาระสังคมศึกษามาใช้ เมื่อชำนาญพอสมควรแล้ว จึงให้ทำโครงการแบบรายบุคคล ทั้งนี้ ขอบข่ายของกิจกรรมควรจะเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ และครูที่ปรึกษาควรให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินงาน การสะท้อนผล การแก้ปัญหา และการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

2. ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ควรให้นักเรียนขยายขอบข่ายของกิจกรรมออกไปสู่สังคมในระดับที่กว้างขึ้นจากเดิมที่เคยทำในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และควรส่งเสริมให้ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ และประชาคมที่เป็นเป้าหมายของกิจกรรม ทั้งนี้ ครูที่ปรึกษามีข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับบุคคล องค์กร และสถานที่ที่นักเรียนจะปฏิบัติกิจกรรม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายกับเด็ก และเพื่อแนะนำแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกิจกรรม เพราะผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนต้องการที่จะทำกิจกรรมเหล่านี้ต่อไปอีกอย่างต่อเนื่อง

แนวทางในการนับจำนวนเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เนื่องจากการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สามารถให้นักเรียนทำกิจกรรมได้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรมเพื่อสังคมฯ จึงควรยึดแนวทางนับจำนวนเวลาของการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมฯ ซึ่งประยุกต์จากโรงเรียนในเกาหลีใต้ ดังนี้

1. นับเวลาของกิจกรรมการสร้างแรงจูงใจและการแนะนำวิธีดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งครูที่ปรึกษาดำเนินการร่วมกับนักเรียน ครั้งละไม่เกิน 30 นาที

2. นับเวลาที่ใช้ในการออกแบบหรือวางแผนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ครั้งละไม่เกิน 30 นาที (ถ้ายังไม่แล้วเสร็จ ให้ใช้เวลาในห้องเรียนเพื่อการนี้และไม่บันทึกจำนวนเวลาที่ใช่วางแผนนอกห้องเรียน ในสมุดบันทึกกิจกรรม)

3. นับเวลาของกิจกรรมการสะท้อนผล และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยครูที่ปรึกษามีส่วนร่วม รวมกับเวลาในการประเมินความสำเร็จของกิจกรรมร่วมกันทั้งชั้นเรียนหรือกลุ่มนักเรียน ไม่เกิน 1 ชั่วโมง

4. นับเวลาในการทำกิจกรรมในสถานที่จริง ตามเวลาที่ปฏิบัติงานจริง และควรฝึกให้นักเรียนข้อสัจตย์ต่อตนเองในการบันทึกวัน – เวลาในการปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งบันทึกผลงาน พร้อมร่องรอยหลักฐาน เช่น ภาพถ่าย หนังสือขอบคุณ โล่รางวัล

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอนใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่วางตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่า ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนรู้ของผู้เรียนสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อ

คณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบสามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบการดูแล ช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน

1. การตัดสิน การให้ระดับและรายงานผลการเรียน

1.1 การตัดสินผลการเรียน

ในการตัดสินผลการเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ การอ่าน การคิด วิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก และต้องเก็บข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องในแต่ละภาคเรียน รวมทั้งสอนซ่อมเสริมผู้เรียนให้พัฒนาจนเต็มตามศักยภาพ

1.1.1 ระดับประถมศึกษา

- 1) ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ของ

สถานศึกษากำหนด

- 3) ผู้เรียนต้องได้รับผลการเรียนทุกรายวิชา
- 4) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่

สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.1.2 ระดับมัธยมศึกษา

- 1) ตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้น ๆ

- 2) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ของ

สถานศึกษากำหนด

- 3) ผู้เรียนต้องได้รับผลการเรียนทุกรายวิชา
- 4) ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่

สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การพิจารณาเลื่อนชั้นทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา ถ้าผู้เรียนมีข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อยและสถานศึกษาพิจารณาเห็นว่า สามารถพัฒนาและสอนซ่อมเสริมให้อยู่ในดุลพินิจของสถานศึกษาที่จะผ่อนผันให้เลื่อนชั้นที่สูงขึ้น แต่หากผู้เรียนไม่ผ่านรายวิชาจำนวนมาก และมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น สถานศึกษาอาจตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้เรียนซ้ำชั้นได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงวุฒิภาวะและความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2 การให้ระดับผลการเรียน

1.2.1 ระดับประถมศึกษา ในการตัดสินใจเพื่อให้ระดับผลการเรียนเป็นรายวิชา สถานศึกษาสามารถให้ระดับผลการเรียนหรือระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียน เป็นระบบตัวเลข ระดับตัวอักษร ระดับร้อยละ หรือระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน

1) การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ให้ระดับผลการประเมินเป็นดีเยี่ยม ดี และผ่าน

2) การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องพิจารณาทั้งการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลงานของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่านและไม่ผ่าน

1.2.2 ระดับมัธยมศึกษา ในการตัดสินใจเพื่อให้ระดับผลการเรียนเป็นรายวิชา ให้ได้ตัวเลข แสดงผลการเรียนเป็น 8 ระดับ

1) การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ให้ระดับผลการประเมินเป็นดีเยี่ยม ดี และผ่าน

2) การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องพิจารณาทั้งการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลงานของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และให้ผลการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นผ่านและไม่ผ่าน

1.3 การรายงานผลการเรียน

1.3.1 การรายงานผลการเรียนเป็นการสื่อสารให้ผู้ปกครองและผู้เรียนทราบ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาต้องสรุปผลการประเมินและจัดทำเอกสารรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ๆ หรืออย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

1.3.2 การรายงานผลการเรียนสามารถรายงานเป็นระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียนที่สะท้อนมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้

2. เกณฑ์การจบการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเกณฑ์กลางสำหรับการจบการศึกษา เป็นระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1 เกณฑ์การจบระดับประถมศึกษา

2.1.1 ผู้เรียนรายวิชาพื้นฐาน และรายวิชา/กิจกรรมเพิ่มเติมตามโครงสร้างเวลาเรียนที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

2.1.2 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินรายวิชาพื้นฐาน ผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.3 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.1.5 ผู้เรียนมีผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2.1 ผู้เรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมไม่เกิน 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 14 หน่วยกิต

2.2.3 ผู้เรียนมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2.5 ผู้เรียนมีผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.3.1 ผู้เรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมไม่เกิน 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.2 ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 38 หน่วยกิต

2.3.3 ผู้เรียนมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.4 ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.5 ผู้เรียนมีผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

สำหรับการจบการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กรณีศึกษาเฉพาะทางการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

การศึกษาตามอัธยาศัย ให้คณะกรรมการของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ในแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การวัดและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีหลักการเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน มีการวัดและประเมิน 4 ระดับ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ แบ่งการตัดสินผลเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีเกณฑ์ 4 เกณฑ์ ได้แก่ เกณฑ์การประเมินตามรายวิชา และกำหนดเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียน การประเมินต้องผ่านทุกตัวชี้วัด มีการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนผลการให้ระดับผลการเรียน ระดับประถมศึกษาให้ผลการเรียนรายวิชาเป็นระบบตัวเลข ตัวอักษร ร้อยละ หรือระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน ส่วนระดับมัธยมศึกษาให้ผลการประเมินรายวิชาใช้ระบบตัวเลข 8 ระดับ นอกจากนั้นการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียนให้ผลการประเมินเป็นดีเยี่ยม ดี และผ่าน การประเมินกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนให้ผลการประเมินเป็นผ่านและไม่ผ่าน

แนวคิดจิตสาธารณะ

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะมีสาระครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความหมายของจิตสาธารณะ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะคำว่า จิตสาธารณะ ซึ่งมีการเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ เป็นต้น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Consciousness หรือ Public Mind การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า จิตสาธารณะ (Public Consciousness) ซึ่งคำเหล่านี้มีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันเมื่อแยกศึกษาความหมายของจิตและสาธารณะมีผู้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตสถาน (2546, หน้า 231) ให้ความหมายของจิตว่า หมายถึง ภาวะที่จิตตื่น และรู้สึกตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสได้

เดโช สวานนท์ (2550, หน้า 55) ให้ความหมายของจิตว่า หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ตอบโต้ต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวในอาการตระหนักรู้ สัมผัส ความรู้สึก ความคิด และการต่อสู้ดิ้นรนต่อเองได้ หรือพูดง่าย ๆ ว่า คือลักษณะของบุคคลที่ทำอะไรลงไปอย่างรู้ตัว มาได้ใจลอย หรือทำอะไรลงไปขณะมีอาการวูบ หน้ามืด ขาดสติยับยั้ง

จรรยา สุวรรณทัต (2550, หน้า 11) ได้ให้ความหมายว่า จิตหมายถึงการรับรู้หรือการที่บุคคลความรู้สึกในสิ่งต่าง ๆ การรับรู้ หรือความสำนึกของบุคคลนี้จัดเป็นขั้นต้นของกระบวนการทางจิตใจหลายประเภท เป็นต้นว่า กระบวนการรับนวัตกรรม และกระบวนการเกิดทัศนคติ

พรศักดิ์ ผ่องแก้ว (2551, หน้า 60) ได้ให้ความหมายว่า จิตเป็นผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งมีฐานอยู่ที่ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็น และความสนใจของบุคคล

จากความหมายของจิตที่กล่าวมา จึงสรุป ได้ว่า จิตเป็นพฤติกรรมภายในอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงออกถึงภาวะจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ เป็นภาวะทางจิตเต็มตัว และรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้นและมีความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่างๆ เหล่านั้น และประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นจิตสำนึก คำว่า สาธารณะ (Public) เป็นคำที่มีความหมายกว้างสามารถใช้ได้กับสิ่งของ บุคคล สถานที่ และการกระทำ ซึ่งมีการให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

ราชบัณฑิตสถาน (2542, หน้า 826) ให้ความหมายคำว่า สาธารณะ หมายถึง ทั่วไปเกี่ยวกับประชาชน และสาธารณะสมบัติว่า ทรัพย์สินส่วนรวมของประชาชน

สอ เสถบุตร (2530, หน้า 592) ได้แปลความหมายคำว่า Public เป็นภาษาไทยว่า สาธารณะซึ่งหมายถึง ที่สาธารณะ เปิดเผย การเผยแพร่ สิ่งที่เป็นทั่วไป เช่น ถนนหลวง สิ่งที่เป็นของรัฐบาล และสิ่งที่เป็นของประชาชน

Sills (1972, p. 567) กล่าวว่า สาธารณะเป็นความรู้สึก เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

จึงสรุปความหมายคำว่า สาธารณะ ได้ว่า สิ่งของ บุคคล สถานที่ และการกระทำที่เป็นของส่วนรวมทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์เป็นเจ้าของ ห่วงเหินในสิ่งเหล่านั้นร่วมกันเมื่อรวมคำว่า จิต และสาธารณะ จึงได้คำว่า จิตสาธารณะ (Public Consciousness) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

ชาย โพธิ์สีดา (2540, หน้า 14-15) กล่าวว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การใช้สาธารณะสมบัติอย่างรับผิดชอบ หรือการรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ

วิทยากร เชียงกุล (2551, หน้า 253-258) ได้ให้ความหมายของ จิตสาธารณะ คือ การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของ จิตสาธารณะว่า หมายถึง การกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การ

มีคุณธรรมจริยธรรมและการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งกระทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลาย เบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำ และคำพูดที่มาจาก ความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าคุณลักษณะที่คนมีจิตสาธารณะพึงมีได้แก่

1. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. การเสียสละเพื่อสังคม
3. การรักษาสาธารณะสมบัติ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม มีการเสียสละเพื่อสังคม ไม่เห็นแก่ตัว และการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมและการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

2. ความสำคัญของจิตสาธารณะ

ปัจจุบันความเจริญทางวัตถุ ทำให้สังคมมีค่านิยม ให้ความสำคัญและแสวงหา เงินทอง อำนาจ มากกว่าให้ความสำคัญด้านจิตใจ สังคมจึงกลับเสื่อมโทรมลง เต็มไปด้วยปัญหามากมาย

สมพงษ์ สิงหะพล (2542, หน้า 16) กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นความรู้สึกคิดภายในบุคคล และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการเรียนรู้จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมดหายไปคนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึกนั้น และใช้จิตสำนึกของตน เพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆตามมา เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัย จะไม่ขับรถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538, หน้า 77) กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมว่าเด็กช่วงแรกเกิดจนถึง 10 ขวบ เป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรม และวัฒนธรรมเป็นอย่างดีเพราะเด็กเป็น “ไม้อ่อนดัดง่าย” ฉะนั้น การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการทางร่างกาย และโดยเฉพาะเหมาะสมกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543, หน้า 22-29) กล่าวว่า การที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน คนในสังคมซึ่งมีบทบาทหน้าที่

แตกต่างกันไป ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร อีกทั้งผลกระทบต่อชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก ดังนี้

ผลกระทบต่อบุคคลทำให้เกิดปัญหา คือ

1. สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง
2. สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น

ผลกระทบระดับครอบครัวทำให้เกิดปัญหา คือ

1. ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง
2. การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว

ผลกระทบระดับองค์กรทำให้เกิดปัญหา คือ

1. การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร
2. ความเห็นแก่ตัวแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
3. การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว
4. องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

ผลกระทบระดับชุมชนทำให้เกิดปัญหา

1. ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่สภาพชุมชนมีสภาพเช่นไรก็ยังคงเป็นเช่นนั้นไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไปก็มีแต่เสื่อมทรุดลง
2. อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง
3. ขาดศูนย์รวมจิตใจขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาพาการพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพยากรกลัวเสียเวลาหรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น

ผลกระทบระดับชาติถ้าบุคคลในชาติขาดจิตสำนึกจะทำให้เกิด

1. วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้ง และแก้ปัญหาไม่ได้เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรและสมบัติที่เป็นส่วนรวม
2. ประเทศชาติอยู่ในสภาพล้าหลัง เนื่องจากขาดพลังของคนในสังคมเมื่อผู้นำประเทศนำมาตรการใดออกมาใช้ก็จะได้ไม่ผลเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน
3. เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ประโยชน์กลุ่มของตน และพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

ผลกระทบระดับโลกถ้าบุคคลชาติจิตสำนึกจะทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างประเทศทำให้เกิดปัญหาในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันกลัวประเทศอื่นจะโจมตี จึงต้องมีอาวุธที่รุนแรงมีอำนาจในการทำลายสูงไว้ในครอบครอง เพื่อข่มขู่ประเทศอื่น และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มักมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงของแสนยานุภาพทางการสงครามในการตัดสินใจ

2. เกิดการกีดกัน แกร่งแย่งหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการได้เปรียบทางการค้าทำให้ประเทศด้อยกว่าขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน

3. เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์ หรือต่างท้องถิ่นมองชนชาติอื่นๆ เผ่าพันธุ์อื่นว่ามีความเจริญหรือมีศักดิ์ด้อยกว่าเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตนเอง ดูถูกหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่น

จากความสำคัญของการมีจิตสาธารณะถ้าสามารถปลูกฝังส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตด้านสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาขึ้น ดังนั้นการส่งเสริม การพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนควรเริ่มตั้งแต่การศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน เพราะการพัฒนาตั้งแต่เยาว์วัยจะทำให้เด็กซึมซับแต่สิ่งที่ดีๆ และทำเป็นนิสัยตลอดไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า

3. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ

การจิตสาธารณะ เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม จิตสาธารณะอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกดังนี้

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ภาวะทางสังคม เป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ส่วนของการรับรู้ที่ละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีหลากหลายรูปแบบหลากหลายภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจน ระดับองค์กร วัฒนธรรม

ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับ
สำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไป
ทำงาน พังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น

ปัจจัยภายใน หมายถึงการคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่า
และความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัด
เกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้ว
นำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างจิตใจว่าต้องการสร้างจิตสาธารณะแบบใด ก็จะมีการ
ฝึกฝนและสร้างสำนึกเหล่านั้น การเกิดจิตสาธารณะไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัย
ภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิต
สาธารณะที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติกระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้ว
กลายเป็นจิตสาธารณะโดยธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่จิตสาธารณะที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความ
จงใจเลือกสรรบุคคล ระวังตัวตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และ
ภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้นการพัฒนาจิตสาธารณะจึงต้องกระทำควบคู่กัน
ไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

4. การพัฒนาจิตสาธารณะในรูปแบบต่างๆ

ในการพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้นถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งของแผนการ
พัฒนาประเทศและตามความมุ่งหมายของการศึกษาไทย เพื่อสร้างให้คนไทยได้มีความรับผิดชอบต่อ
ตัวเองต่อสังคมและเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะ ซึ่งการพัฒนาจิต
สาธารณะอาจทำได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

4.1 การให้การศึกษา คือการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่างๆให้กับผู้ที่เราจะ
พัฒนาให้การศึกษาทุกเรื่องที่อยู่ในกระบวนการ ให้ผู้รับการพัฒนามีความรู้ ความเข้าใจและทำได้ใน
เรื่องที่เรียน โดยการให้การศึกษาจะต้องคำนึงพื้นฐานความรู้ของผู้รับการศึกษา แล้วจึงเพิ่มเติมจากที่
มีให้มากขึ้น ข้อที่ควรคำนึงคือ การพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ต้องการนั้น
จำเป็นต้องค่อยทำค่อยไป ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้สิ่งใหม่หรือความล้าสมัยของสิ่งเก่า การฝึกความ
ชำนาญในการคิด และทำสิ่งใหม่ ตลอดจนการฝังเอาสิ่งใหม่เข้าไปในวัฒนธรรมหรือนิสัยของคน
จะต้องใช้เวลามากต้องพยายามต่อไปเรื่อยๆจนกว่าครูและศิษย์หรือคนภายนอกมีความพอใจใน
ผลงาน จึงจะหยุดงานนั้น แต่งานใหม่ก็จะมีมาอีก การเรียนและการพัฒนาจึงไม่มีวันจบสิ้น เป็น
กระบวนการตลอดชีวิต (education is a lifelong process) เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของหลักสูตร
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามุ่งหมายให้วิธีที่หลากหลายในการพัฒนาจิตสาธารณะของเด็ก
และผู้เยาว์ในระดับประถมศึกษา สามารถจัด กิจกรรมแบบบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระได้

4.2 การฝึกอบรม ซึ่งสามารถพัฒนาจิตสาธารณะตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ได้สำหรับทุกคน วิธีการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมที่ได้ผลมากที่สุด คือวิธีการฝึกอบรม

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการในการที่จะให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความชำนาญ และเกิดทัศนคติที่เหมาะสม เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องอบรมจนกระทั่งผู้เข้าอบรม เกิดการเรียนรู้ และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลปัจจุบันได้มีการจัดการฝึกอบรมเพื่อเป็นการพัฒนาจิตสาธารณะกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับสถานศึกษา หรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนได้เกิดความคิดที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น

4.3 การจัดการกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน เป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่สถาบันจัดขึ้น หรือส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามความชอบ ความถนัด ความสนใจ โดยไม่มีคะแนนเข้ามาเกี่ยวข้อง ลักษณะสำคัญของการดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร

4.3.1 การดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรเกิดจากความสนใจและสมัครใจของผู้เรียน

4.3.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตรควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จัก และเข้าใจตนเองตลอดจนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพแห่งตนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา บุคลิกภาพ และพัฒนาภาวะสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มากขึ้น

4.3.3 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ด้านการทำงานเป็นหมู่คณะ มีการแสดงตน แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ที่จะเข้าใจและยอมรับผู้อื่น พัฒนาความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ฝึกหัดการทำงานอย่างเป็นระบบ ฝึกการคิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

4.3.4 กิจกรรมหลักสูตรควรช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวกับการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสถาบัน นอกจากนั้นอาจเป็นหนทางในการช่วยเหลือผ่อนคลายความตึงเครียดจากการศึกษาเล่าเรียนได้ด้วย

4.3.5 กิจกรรมเสริมหลักสูตรควรพัฒนาผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีความประพฤติที่ดีงาม มีความเป็นไทย และภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ชื่นชมในศิลปวัฒนธรรม ระเบียบประเพณี ดนตรี และนาฏศิลป์ไทย ตลอดจนประพฤติตนเป็นบุคคลที่เห็นประโยชน์ เป็นที่ต้องการของสังคมในการจัดกิจกรรมของสังคมในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นมีหลักการในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1) หลักรความหลากหลาย อยู่บนความเชื่อว่ามนุษย์มีความแตกต่างกัน ผู้เรียนในปัจจุบันมีพื้นฐานชีวิตที่หลากหลาย มีวิถีชีวิตที่ซับซ้อนแตกต่างกัน มีความเชื่อแนวความคิด ความสนใจความต้องการที่แตกต่างกัน รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงใช้เพียงรูปแบบเดียวกับผู้เรียนในสถาบันไม่ได้ จำเป็นต้องใช้รูปแบบที่หลากหลายเพื่อตอบสนองกับความต้องการ และลักษณะนักเรียนที่หลากหลาย

2) หลักยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center) การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้จำเป็นต้องใช้แนวคิด "ผู้เรียนเป็นเป้าหมาย" หรือ "ให้ผู้เรียนเป็นตัวตั้งเป็นฐานคิด ในการพัฒนาฐานคิดที่จำเป็นต้องนำมาประกอบการพิจารณา คือ ลักษณะผู้เรียนในภาพรวม ความสนใจของผู้เรียน ภูมิหลังของผู้เรียน สภาพปัจจุบันของผู้เรียน การเตรียมเอกสารเพื่อผู้เรียนพิจารณาว่าอะไร คือประโยชน์สูงสุดที่นักเรียนจะได้รับโดยตรงจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงต้องใช้ฐานข้อมูลของผู้เรียนในสถาบันเป็นฐานในการกำหนดแนวทาง ไม่ใช่ฐานสามัญสำนึกเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

3) หลักการจัดกิจกรรมหลักสูตรเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะยึดหลักการดังนี้

3.1) การพัฒนาจิตสาธารณะแก่ผู้เรียน จะต้องพัฒนา 3 ประการควบคู่กันไปไม่ควรให้น้ำหนักในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันได้แก่ การให้ความรู้ทางคุณธรรมของการมีจิตสาธารณะ การปลูกฝังค่านิยมของจิตสาธารณะ เพื่อให้ยังลึกลงไปในจิตใจให้ได้รับรู้คุณค่า หรือได้กระจายค่านิยมในตนเองให้ได้ การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปฏิบัติจริง

3.2) การพัฒนาคุณธรรมใดก็ตาม เป็นทักษะกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การทำกิจกรรมเดียวอาจให้ผลในระยะสั้น แต่ไม่ก่อให้เกิดจุดเปลี่ยนทางความคิดและพฤติกรรมในระยะยาว

3.3) เน้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมการพัฒนาจิตสาธารณะมิใช่การถ่ายทอด เพื่อให้ผู้เรียนจดจำ หรือมุ่งให้หลักธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประเมินค่า และใช้เหตุผลประกอบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3.4) สอดคล้อง เชื่อมโยงกับความเป็นจริงของสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะ ควรให้ผู้เรียนได้ย่นคิดเชื่อมโยงกับชีวิตจริงที่สัมผัสได้ โดยเฉพาะกับความเป็นจริงที่ผู้เรียนเผชิญอยู่

อนึ่งตามหลักการด้านคุณธรรมได้มีกระบวนการอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมผ่านองค์การต่าง ๆ ได้แก่

1. ครอบครัว ครอบครัวจัดเป็นองค์การในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะมีความใกล้ชิดกับเด็กและสมาชิกของครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน จึงทำหน้าที่อบรมสั่งสอนได้ตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวหน้าที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอยู่ และวัยเด็กเป็นวัยที่มีผลมากต่อการสร้างบุคลิกภาพรวมทั้งอารมณ์และจิตใจของเด็กครอบครัวจะเป็นแหล่งอบรมสั่งสอนถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยมทัศนคติ และหลักการดำเนินชีวิตเบื้องต้น

2. กลุ่มเพื่อน เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะเข้าร่วมสังคมกับเพื่อน ๆ เช่น กับเพื่อนบ้าน เพื่อนที่สนามเด็กเล่น เพื่อนที่โรงเรียน กลุ่มเพื่อนที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กเช่นกัน เด็กอาจจะเรียนแบบอย่างเพื่อน ดังนั้นถ้าเด็กได้คบกับเพื่อนดีจะได้รับแบบอย่างที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากคบเพื่อนไม่ดีย่อมมีพฤติกรรมไม่ดีด้วย กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่อาจไม่ได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น เพศศึกษา ความเสมอภาค ความเป็นตัวของตัวเองความเป็นผู้นำ ซึ่งเด็กอาจนำเอาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของตนเอง

3. โรงเรียน โรงเรียนเป็นหน่วยอบรมสั่งสอนระเบียบแบบแผนของสังคมอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก เพราะเด็กในปัจจุบันนี้มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน วันละหลายชั่วโมงและหลายปีเมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของโรงเรียนโดยทั่วไปแล้ว โรงเรียนจะทำหน้าที่สำคัญ คือสอนให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีพและอบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีความจงรักภักดีต่อชาติ มีจรรยาบรรณทางอันดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ

4. สื่อสารมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ ต่างๆ วิทยุและอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ และได้เรียนรู้พฤติกรรมแบบต่างๆ แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติในสังคม ดังจะพบเห็นได้ง่ายๆ ในหมู่เด็กที่ชมภาพยนตร์แล้วนำเอาพฤติกรรมการแสดงของผู้แสดงมาปฏิบัติสื่อสารมวลชนว่ามีอิทธิพลและมีบทบาทต่อการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมมากเช่นกัน

5. สถาบันทางสังคม และองค์กรอื่นๆ เช่น สถาบันทางศาสนา สมาคมมูลนิธิ เป็นต้น สถาบันทางศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่า วัดเป็นหน่วยทางสังคมที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ชาวบ้านอาศัยเป็นแหล่งอบรมทางจิตใจ แหล่งการศึกษาหาความรู้เป็นแหล่งให้การอบรมลูกหลานจึงจัดเป็นหน่วยงานทางระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่สำคัญ นอกจากนั้น ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม เช่น ยุวพุทธิกสมาคม ศูนย์พัฒนาเยาวชน

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ และจากการศึกษาพอสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 การบูรณาการการจัดกิจกรรมการพัฒนาจิตสาธารณะเข้าไปกับเนื้อหาวิชาต่างๆ เป็นการสอนแทรกการพัฒนาจิตสาธารณะเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระวิชา โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียกกับคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้เหมาะสม เป็นการบูรณาการ การพัฒนาจิตสาธารณะกับการจัดการเรียนรู้ตามปกติให้กับนักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับจิตสาธารณะ

แนวทางที่ 2 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนและเป็นกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็ก แตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง หรือการให้สัญญากับตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะของเด็ก เมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้สถานที่สำคัญทางศาสนาทำกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในกิจกรรมต่างๆ ระหว่างดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

5. องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

องค์ประกอบของจิตสาธารณะมีการแบ่งองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปดังนี้

สมพงษ์ สิงหะพล (2542, หน้า 15-16) ได้กล่าวถึง จิตสำนึกว่า มีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยมุ่งมั่นปลูกฝังเกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังและมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสาธารณะ (Social of Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มากเพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

จากองค์ประกอบของจิตสำนึกดังกล่าว สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจิตสำนึกมี 3 ด้าน คือ ความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติ และจิตสำนึกในบุคคลนั้นมี 3 ด้าน คือ จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสาธารณะ ซึ่งจิตสำนึกที่คนไทยขาดมาก คือ จิตสำนึกด้านสาธารณะ ที่ควรปลูกฝังให้มีความเพิ่มขึ้น และควรปลูกฝังให้ครบ 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความคิด ความรู้สึก และด้านการปฏิบัติ

องค์ประกอบของจิตสาธารณะนั้น มีการศึกษาองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป และใช้คำที่แตกต่างกันไป ดังรายละเอียด ดังนี้

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540, หน้า 42-44) ได้จัดองค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะไว้ 5 ด้าน คือ

1. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
2. พลังทางสังคม
3. ความรัก เอื้ออาทร สามัคคี
4. การเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติร่วมกัน
5. การมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร

ชาย โพธิ์ธิดา (2540, หน้า 14) ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ: ศึกษาในกรณีกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหลากหลายกลุ่ม คือ กลุ่มทำงานราชการ รัฐวิสาหกิจหรือทำงานสำนักงาน กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง งานค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักศึกษาที่สูงกว่ามัธยม และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยได้จัดองค์ประกอบของจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ 4 ด้าน คือ

1. ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณะสมบัติ
2. ด้านภาพสะท้อนจิตใจสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
3. ด้านมาตรการเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ
4. ด้านนโยบายและการบริหารจัดการ

นฤทัย อาจปฤ (2544, หน้า 46) ได้ใช้อ้างอิงองค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลปี 1- 4 ในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาองค์ประกอบ การมีจิตสาธารณะใน 6 ด้าน คือ

1. ด้านความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
2. ด้านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจักษ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
3. ด้านความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี
4. ด้านการรับรู้ และความสามารถในการผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
5. ด้านการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสังคม
6. ด้านการมีเครือข่ายในการนำกิจกรรมทางสังคม

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2547, หน้า 2-3) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการเรียนระดับประถมศึกษา ให้มีจิตสาธารณะ: การศึกษาระยะยาว และใช้องค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม
2. การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้
3. การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวม

จากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวมีการศึกษาจิตสาธารณะในองค์ประกอบที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ในงานวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลผลิตที่เกิดจากการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่แสดงออกเป็นจิตสาธารณะต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นและสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า "รูปแบบ" หรือ "Model" ทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

คาเตอร์ วี กู๊ด (Carter, V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น
3. เป็นแผนภูมิ หรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการ หรือแนวคิด

4. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบ และเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนออกมาเป็นสูตรคณิตศาสตร์ หรือบรรยายเป็นภาพก็ได้

จากความหมายของรูปแบบที่ Good ได้กล่าวเอาไว้พอจะสรุปได้ว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ รูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม

สอดคล้องกับความหมายที่ โทซี และคาร์รอล (Tosi and Carroll, 1982, p. 163) กล่าวว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริง หรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหลอดลมแห่งชาติ เป็นต้น และรูปแบบเชิงลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540, หน้า 21 – 23) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ เป็นต้น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่าอาจเป็นเพียงการจำลองของจริง หรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติก็ได้

จากความหมายของคำว่ารูปแบบดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึงกรอบแนวคิดที่อธิบายแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชุดของตัวแปร หรือองค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กัน ซึ่งอาจเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตชายแดนไทย-พม่า ในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต

องค์ประกอบของรูปแบบ

Bardo and Hartman (1982) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ตัวอย่าง เช่น

รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Ivancevich, et al., 1989 อ้างอิงใน จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม, 2545, หน้า 10) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบซึ่ง

ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิดซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบจะเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะบ่งบอกถึงคุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988, p. 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ ควรจะมีข้อกำหนด (requirement)

4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบหลวม ๆ (associative relationship)
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

จากคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง สามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต อีกทั้งเป็นการชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผล ทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งองค์ประกอบของรูปแบบและคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีจะเป็นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป

การพัฒนารูปแบบ

เมื่อรูปแบบมีหลายลักษณะ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่เหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาหรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัย หรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาขึ้น เพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทำการพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบ สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า โดยมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2543, หน้า 104 – 106) ได้กล่าวถึง การวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบนั้นอาจกระทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

1. สร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตาม สมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือ เรื่องอื่นๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์สภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะในรูปแบบ ในการ พัฒนารูปแบบนั้นจะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจจะคิด โครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อน แล้วปรับปรุงโดย อาศัยสารสนเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบ หรือองค์ประกอบย่อยหรือตัว แปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้น องค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร/กิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมผู้วิจัยควรกำหนดหลักการใน การพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรใน รูปแบบมีน้อยตัว แต่สามารถอธิบายผลได้มาก ฯลฯ ในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

2. ทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้วจำเป็นต้อง ทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้วจำเป็นต้องทดสอบความ เที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจาก ทฤษฎี แนวคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจาก ผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลใน สถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสม หรือไม่ ซึ่งในขั้นนี้บางครั้งใช้คำว่าทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2536) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบหรือการพัฒนาระบบ โดยมี ขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) เป็นวิธีการระบุส่วนประกอบขององค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับ องค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้ กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบ ภารกิจที่จะต้องดำเนินการ และผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบ ผู้วิเคราะห์มีกิจกรรมที่จะต้องวิเคราะห์ ดังนี้

1.1 วิเคราะห์ปณิธาน

1.2 วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์

1.3 วิเคราะห์หน้าที่

1.4 วิเคราะห์ภารกิจ

1.5 วิเคราะห์เครื่องมือ สื่อ หรือช่องทาง

1.6 วิเคราะห์วิธีการ

1.7 วิเคราะห์การตรวจสอบ ควบคุม และการประเมิน

2. การสังเคราะห์ระบบ (System synthesis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่ โดยการนำองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ ทิศทาง และลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

3. การสร้างแบบจำลอง (System modeling) เป็นขั้นการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ โดยการเขียนแบบจำลองแบบใดแบบหนึ่ง ดังนี้

3.1 แบบรูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริง เช่น ภาพวาด หุ่นจำลองเครื่องบิน ฯลฯ

3.2 แบบจำลองเปรียบเทียบ เช่น นาฬิกา เป็นแบบจำลองของเวลา หรือ สีแดง ชาว น้ำเงิน ของธงชาติไทย เป็นแบบจำลองอุปมาอุปไมยของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

3.3 แบบจำลองสัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

3.4 แบบจำลองแนวคิด ได้แก่ แบบจำลองที่แทนด้วยภาพแผนภูมิ หรือแผนภาพในรูปแบบต่าง ๆ แบบจำลองจะช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบ ช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอน และการควบคุม และทำนายไว้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น เมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

4. การทดสอบระบบ (System testing) เมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอน และแสดงออกมาในรูปของแบบจำลองแล้ว เรียกได้ว่า เราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นต้นแบบแต่ยังประกันไม่ได้ว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์ นักจัดระบบจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำ "ต้นแบบระบบ" (System prototype) ไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลอง (Systems Simulation) กล่าวคือนำระบบไปใช้ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความจริงแน่นอน หากนำไปทดลองในสถานการณ์จริงมีปัญหา มากในด้านค่าใช้จ่าย เวลา และความเสียง โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สิน นักจัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวนั้น ถึงแม้จะมีขั้นตอนในการพัฒนาระบบที่ต่างกัน ในแต่ละประเด็นย่อย ๆ แต่สามารถสรุปออกมาเป็นประเด็นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตามขั้นตอนการ ออก และการตรวจสอบ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งในการตรวจสอบรูปแบบนั้นเป็นขั้นตอนที่จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้น มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และน่าเชื่อถือ มากยิ่งขึ้น ดังแนวทางในการตรวจสอบรูปแบบที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

5. การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบ หรือตรวจสอบรูปแบบนั้น ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง (อุทุมพร จามรมาน, 2541, หน้า 23) คือ

5.1 การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง และเหตุผลระหว่างตัวแปร

5.2 การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Sample, Sites) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อ คือ

5.2.1 การสร้างรูปแบบใหม่ หรือ

5.2.2 การปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

Eisner (1976, pp. 192 – 193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบประเมินแบบสนองตอบ (Responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้อง

อาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนี้จริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นแบบที่ใช้ตัวบุคคล หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรม และมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (high credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

ดังนั้น คำว่า "รูปแบบ" หรือ "Model" สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้าง และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า เพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า ได้เหมาะสมและดียิ่งขึ้น โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดยการศึกษา สํารวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างรูปแบบและการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งในการตรวจสอบรูปแบบนั้นเป็นขั้นตอนที่จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีเหมาะสม ถูกต้อง สมบูรณ์และน่าเชื่อถือ มากยิ่งขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย - พม่า ผู้วิจัยใช้เทคนิคเดลฟายในการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตชายแดนไทย-พม่าจากผู้ทรงคุณวุฒิ

เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

"เดลฟาย" (Delphi) เป็นชื่อวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ของกรีกที่มีชื่อเสียงด้านการทำนายอนาคต "เดลฟาย" จึงเป็นชื่อของเทคนิคการรวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยอาศัยความคิดเห็นที่สอดคล้องต้องกันของผู้เชี่ยวชาญในการนำมาซึ่งข้อสรุปที่น่าเชื่อถือ เทคนิคเดลฟายได้รับการพัฒนามีระบบ โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทหารโดย Helmer และ Dalkey นักวิจัยของบริษัท Rand Corporation ในช่วงปี ค.ศ.1950 ในรัฐแคลิฟอร์เนีย กระบวนการเดลฟายได้รับการออกแบบที่นำไปสู่การได้ฉันทามติของ

กลุ่มโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล ในช่วงแรกเทคนิคนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในกลุ่มนักอนาคตวิทยา การทหาร และนักเทคโนโลยีต่างๆ ต่อมาภายหลังมีการใช้เทคนิคนี้ในสาขาสังคมศาสตร์และทางธุรกิจมากขึ้น ตลอดจนในสาขาการแพทย์และพยาบาล (Kerr, 2011)

Delphi เป็นกระบวนการกลุ่มที่ไม่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับเชิญมาร่วมในโครงการเนื่องจากใช้การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ทำให้จัดปัญหาในเรื่องการที่ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านมีอิทธิพลทางด้านความคิดต่อกลุ่มอื่นทำให้บุคคลอื่นไม่สะดวกใจในการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน วิธีนี้จึงเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้ให้ข้อมูลสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นได้ในลักษณะที่ไม่ทำให้เกิดการเสียหน้า เพราะไม่มีการเปิดเผยตัวตนจากนี้ เทคนิคเดลฟายยังมีการตรวจสอบข้อมูลซ้ำโดยการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่มเพื่อให้บทวนคำตอบตนเองหลังจากได้รับรู้เห็นคำตอบของกลุ่ม (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, หน้า 220) เทคนิคนี้ยังเหมาะกับการเก็บข้อมูลกับผู้ที่มีความรู้แต่มีข้อจำกัดด้านทักษะการอภิปรายกลุ่ม เป็นเทคนิคที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพของปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มโดยการจัดอิทธิพลของบุคลิกภาพของบุคคลที่โน้มน้าวให้บุคคลอื่นคล้อยตาม

เทคนิคเดลฟายสามารถให้ประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนได้เหมือนกับเทคนิคกลุ่มสมมติ (Nominal Group Technique) โดยการกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาชุมชน การกำหนดเป้าหมายของชุมชน การออกแบบยุทธวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผนการประชุมสมัชชาชุมชน การพัฒนาการให้บริการชุมชน การประเมินแผนการพัฒนาชุมชน การประเมินแผนการพัฒนาชุมชน (Michigan State University Extension, 1999)

การใช้เทคนิคเดลฟายมีข้อดกกลเบื้องต้น 2 ประการ ได้แก่ 1) การตัดสินใจโดยกลุ่มบุคคลจะมีความตรงมากกว่าการตัดสินใจโดยคนคนเดียว และการตัดสินใจจะมีความตรงมากขึ้นหากผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในประเด็นนั้นๆ 2) การตัดสินใจโดยกลุ่มบุคคลจะมีความเที่ยงมากขึ้น และหากไม่มีการเผชิญหน้าระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะสามารถลดผลกระทบจากอิทธิพลจากอคติและความคิดของกลุ่มได้

กระบวนการเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

กระบวนการเดลฟายมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ การไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข้อมูล การเก็บข้อมูลซ้ำ การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับการควบคุมจากผู้ดำเนินการ และการสรุปคำตอบของกลุ่มด้วยวิธีการทางสถิติ เขาขยายความว่า การไม่เปิดเผยชื่อกระทำได้โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และกระทำซ้ำโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลหลายรอบสำหรับการให้ข้อมูลย้อนกลับนั้นเกิดขึ้นระหว่างรอบของการเก็บข้อมูลมีโอกาสตรวจสอบความคิดของตนเองซ้ำ ส่วนสถิตินั้นจะแสดงให้เห็นถึงระดับของความสอดคล้องทางความคิดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ตามความคิดของ Fowles (1978) เทคนิคเดลฟายสามารถดำเนินการได้ใน 10 ขั้นตอน คือ การกำหนดทีมงานในการใช้เดลฟาย เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกระบวนการเดลฟาย สร้างแบบสอบถามรอบแรก ทดสอบความเหมาะสมของแบบสอบถาม ไม่ให้มีความคลุมเครือ ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูล วิเคราะห์แบบสอบถามรอบแรก เตรียมแบบสอบถามรอบสอง ส่งแบบสอบถามรอบสองไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูล วิเคราะห์คำตอบจากรอบสอง ซึ่งในขั้นตอนนี้สามารถทำซ้ำได้หลายรอบจนกว่าได้ฉันทามติ ขั้นสุดท้ายเป็นการจัดทำรายงานเพื่อนำเสนอข้อมูล

การใช้เทคนิคเดลฟายจะมีผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ตัดสินใจซึ่งต้องการใช้ผลการทำเดลฟายในการวางแผนพัฒนางาน กลุ่มผู้รับผิดชอบในกระบวนการเดลฟายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กระบวนการเดลฟายเริ่มต้นด้วยการศึกษาประเด็นคำถามที่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอยากทราบ จากนั้นจะเสาะหากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้คำตอบ การเก็บข้อมูลในรอบแรกจึงเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่จากคำถามปลายเปิด จากนั้นสร้างแบบสอบถามจากข้อมูลที่ได้จากรอบแรก แล้วส่งแบบสอบถามกลับไปให้ผู้ตอบกลุ่มเดิม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้คืนมาแล้วสรุปผลการวิเคราะห์ส่งไปให้ผู้ตอบทราบในแบบสอบถามฉบับใหม่ที่มีคำถามเดิมให้ผู้ตอบมีโอกาสทบทวนคำตอบของตนเองใหม่ หลังจากทราบความเห็นของคนส่วนใหญ่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กลับคืนมาใหม่ แล้วสรุปผลไปให้ผู้ตอบทราบ มีการดำเนินการซ้ำแบบเดิมจนกว่าจะได้ความคิดเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องกัน (consensus) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2550, หน้า 227) เพื่อให้เข้าใจลำดับขั้นตอนของการใช้เทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นการวางกรอบการเก็บข้อมูล

การกำหนดคำถามสำหรับวางกรอบการเก็บข้อมูล ผู้รับผิดชอบในกระบวนการเดลฟายต้องสอบถามความคิดเห็นจากผู้ตัดสินใจว่าต้องการนำข้อมูลไปทำอะไร สนใจอยากได้ข้อมูลสารสนเทศเรื่องอะไร

ขั้นการกำหนดผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นที่ผู้รับผิดชอบต้องพิจารณาในขั้นการกำหนดผู้เชี่ยวชาญ คือ คุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลว่าที่เหมาะสมควรมีขนาดเท่าใด

การกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การกำหนดผู้ให้ข้อมูลในเทคนิคเดลฟายต้องมีเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการ มีข้อมูลเพียงพอที่จะแลกเปลี่ยน มีแรงจูงใจอยากเข้าร่วมในกระบวนการ และรู้สึกสนใจในผลที่ได้จากการสรุปรวมความคิดของผู้เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถหาได้จากที่อื่น

การกำหนดขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

หลังจากกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขแล้ว ก็ต้องตัดสินใจในเรื่องขนาดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ขนาดของกลุ่มที่เพียงพออยู่ระหว่าง 10-15 คน แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วย หากข้อมูลเป็นเอกพันธ์ คือ มีความคล้ายคลึงกันมาก จำนวนสมาชิกที่มากกว่า 30 คน จะให้ข้อมูลที่ เป็นความคิดใหม่ ๆ มากขึ้น แต่หากต้องการได้ผู้สนับสนุนความคิดมาก ก็ใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลขนาดใหญ่ได้ แต่ต้องไม่ลืมว่า สมาชิกในกลุ่มยิ่งมาก ก็ยิ่งต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ข้อมูลมาก

ขั้นการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการใช้เทคนิคเดลฟายมีหลายรอบ ส่วนใหญ่จะไม่เกิน 4 รอบ แต่ละรอบจะมีการเตรียมข้อมูล การนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การเก็บข้อมูลรอบที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูลกว้างๆ จากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้คำถามปลายเปิด ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น การเก็บข้อมูลในรอบนี้ต้องการจัดทำจดหมายนำที่ชี้แจงจุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูล ขอบเขตที่ผู้เชี่ยวชาญยอมสละเวลาให้ข้อมูล ถ้าเป็นไปได้ควรส่งแบบสอบถามรอบแรกไปยังผู้เชี่ยวชาญที่ตอบรับจะเข้าร่วมในกระบวนการทันทีเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้ให้ข้อมูลและเป็นการกระตุ้นความกระตือรือร้นในการให้ข้อมูลกับสมาชิกในกระบวนการเดลฟาย

การเก็บข้อมูลรอบที่ 2

หลังจากได้คำตอบจากรอบแรกแล้ว ต้องทำการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปประเด็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด เพื่อนำไปให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏในข้อความทุกประเด็น ในขั้นตอนนี้มีการจัดทำแบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิดในรูปของมาตราประมาณค่าสำหรับเก็บข้อมูลในรอบที่ 2 คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามรอบสองนี้เป็นข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในรอบแรก ต้องไม่นำเสนอแนวคิดของตนเองเพิ่มเติมไปในแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่สองจะได้รับการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลของกลุ่มแล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลรอบที่สาม

การเก็บข้อมูลในรอบที่ 3

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากรอบที่สองมาสร้างเป็นแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลในรอบที่สาม จุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูลในรอบนี้เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลซ้ำ ในรอบนี้ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับโดยมีข้อมูล 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของกลุ่มที่แสดงด้วยค่าสถิติ ส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่เป็นคำตอบของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าของคำตอบ

แต่ละคน สำหรับการนำเสนอข้อมูลย้อนกลับส่วนแรก ผู้เชี่ยวชาญทุกคนจะได้รับเหมือนกัน ส่วนข้อมูลส่วนที่สองผู้เชี่ยวชาญจะได้รับเฉพาะคำตอบของตนเอง แบบสอบถามที่ส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่สามของแต่ละคนจึงมีลักษณะไม่เหมือนกันการเก็บข้อมูลในรอบนี้ต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความคิดของตนเองใหม่ หลังจากที่ได้เห็นความคิดของกลุ่มจากข้อมูลส่วนที่หนึ่ง หากยังคงยืนยันหรือไม่เปลี่ยนคำตอบจากรอบที่สองก็สามารถให้เหตุผลประกอบได้ ข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมาต้องทำการวิเคราะห์และตรวจสอบระดับความสอดคล้องหรือฉันทามติของกลุ่มว่าสามารถยุติการเก็บข้อมูลได้หรือไม่ ผู้วิจัยก็สามารถยุติกระบวนการเดลฟายได้ในรอบที่ 3 แต่หากยังไม่พบฉันทามติก็ควรดำเนินต่อไปในรอบที่ 4 โดยวิธีการแบบเดียวกัน

ขั้นการรายงานผล

ขั้นตอนนี้เป็นการจัดทำรายงานผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากรอบสุดท้าย เพื่อเสนอกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจสำหรับนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ประเด็นที่ต้องตัดสินใจในการใช้เทคนิคเดลฟาย

การเลือกใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลมีประเด็นที่ผู้รับผิดชอบกระบวนการนี้ต้องพิจารณาและตัดสินใจ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวนรอบที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การกำหนดเกณฑ์การยุติกระบวนการเดลฟาย

ผู้เชี่ยวชาญ

เนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นการรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องต้องกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น ผลการวิจัยจะมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญและจำนวนผู้เชี่ยวชาญ การใช้เทคนิคนี้จึงควรเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริงหรือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบมีประสบการณ์ในประเด็นที่ศึกษา

ตาราง 2 การลดลงของความคลาดเคลื่อนและจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (panel size)	การลดลงของความคลาดเคลื่อน (error reduction)	การเปลี่ยนแปลง (net change)
1 – 5	1.20 – 0.70	0.50
5 – 9	0.70 – 0.58	0.12
9 – 13	0.58 – 0.54	0.04
13 – 17	0.54 – 0.50	0.04
17 – 21	0.50 – 0.48	0.02
21 – 25	0.48 – 0.46	0.02
25 – 29	0.46 – 0.44	0.02

ที่มา: Macmillan, 1971 อ้างอิงใน เกษม บุญอ่อน, 2522

จากการศึกษาของ Macmillan (1971 อ้างอิงใน เกษม บุญอ่อน, 2552) พบว่าหากจำนวนผู้เชี่ยวชาญมีขนาดตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมากจนคงที่ดังตารางที่ 2 ผู้ใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลจึงมักมีการอ้างอิงผลการวิจัยจากตารางนี้ในการกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญไม่ต่ำกว่า 17 คน

เครื่องมือที่ใช้ในเทคนิคเดลฟาย

การเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญ รูปแบบของแบบสอบถามใช้ทั้งสองประเภท คือ แบบสอบถามปลายเปิดชนิดมาตรฐานประมาณค่า (โดยทั่วไปใช้มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ) เทคนิคเดลฟายที่พัฒนามาแบบดั้งเดิม (traditional Delphi technique) จะเก็บข้อมูลรอบแรกโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด ส่วนรอบต่อมาจะใช้แบบปลายปิดดังกล่าวข้างต้น การเก็บข้อมูลในรอบแรกโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมความคิดเห็นกว้างๆ จากผู้เชี่ยวชาญ สำหรับแบบสอบถามในรอบที่สองพัฒนามาจากคำตอบของแบบสอบถามในรอบแรก โดยนำความคิดเห็นกว้างๆ จากผู้เชี่ยวชาญ สำหรับแบบสอบถามในรอบที่สองพัฒนามาจากคำตอบของแบบสอบถามในรอบแรก โดยนำความคิดเห็นทั้งหมดจากผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์สร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตรฐานประมาณค่าแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจัดลำดับความสำคัญหรือคาดการณ์แนวโน้มในแต่ละข้อ

การจัดทำแบบสอบถามในรอบที่ 3 นั้น จะมีการนำคำตอบแต่ละข้อที่ได้รับจากแบบสอบถามรอบที่ 2 ทั้งหมดมาคำนวณค่าสถิติ ประเด็นที่ต้องพิจารณาในการจัดทำแบบสอบถาม คือ การเลือกค่าสถิติที่ใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ (Interquartile Range) หรือความถี่ ร้อยละ เป็นต้น

การให้ข้อมูลย้อนกลับในกระบวนการเดลฟายมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้รับรู้ระดับความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยสรุปรวมว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อข้อความแต่ละข้อ ข้อมูลย้อนกลับนี้จะนำเสนอด้วยค่าสถิติ ค่าสถิติที่นำเสนอจะประกอบด้วยข้อมูล 2 กลุ่ม กลุ่มแรกประกอบด้วยค่าสถิติ 2 ส่วน คือ ค่าสถิติที่แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยสรุปรวมซึ่งอาจแสดงด้วยค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม หรือร้อยละเพื่อแสดงความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ค่าสถิติส่วนที่สอง คือ ค่าสถิติที่แสดงการกระจายของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สถิติที่พบบ่อย ได้แก่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนเบี่ยงเบนควอร์ไทล์ หรือการแจกแจงความถี่หรือร้อยละในแต่ละกลุ่มคำตอบ กลุ่มที่สอง เป็นตัวเลขที่แสดงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่แล้ว เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความสอดคล้องหรือความแตกต่างของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนกับความคิดเห็นของกลุ่ม

จำนวนรอบที่เหมาะสม

การเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายสามารถดำเนินการได้หลายรอบจนกว่าจะได้คำตอบที่สอดคล้องกันของสมาชิกในกลุ่ม จำนวนรอบที่เหมาะสมของเทคนิคเดลฟาย ขึ้นอยู่กับการได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติหรือจนกว่าสามารถให้เหตุผลได้ว่าทำไมจึงไม่สามารถได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติ โดยปกติการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายอย่างน้อยที่สุดจะต้องใช้ 2 รอบ แต่ไม่ควรเกิน 4 รอบ อย่างไรก็ตามผู้รับผิดชอบกระบวนการไม่สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่าจะต้องใช้กระบวนการเก็บข้อมูลจำนวนกี่รอบ เนื่องจากขึ้นอยู่กับระดับฉันทามติของกลุ่มว่าจะสามารถบรรลุผลได้ในรอบใด

ระดับฉันทามติที่เหมาะสม

ฉันทามติ คือระดับความสอดคล้องทางความคิดของผู้ให้ข้อมูล การศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลจะยังมีความหนักแน่น น่าเชื่อถือหากสมาชิกในกลุ่มทุกคนหรือส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกัน การใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลก็เหมือนการเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มเมื่อสิ้นสุดการประชุม ก็คาดหวังว่าจะได้ข้อสรุปเกี่ยวกับมติของกลุ่ม การประชุมกลุ่มทั่วไป เมื่อมีความไม่สอดคล้องกันทางความคิดก็มักจะมีการอภิปรายแล้วหาข้อสรุปโดยการโหวต แต่สำหรับการใช้เทคนิคเดลฟายนั้น เนื่องจากไม่มีการเผชิญหน้าและสมาชิกไม่มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกแต่ละคน การให้ข้อมูลย้อนกลับ ในลักษณะที่เป็นภาพรวมของกลุ่มโดยนำเสนอในรูปของค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน หรือฐานนิยม จึงเป็นความพยายามที่จะให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลของเพื่อนสมาชิกอื่น การได้ข้อมูลย้อนกลับแล้ว สมาชิกแต่ละคนสามารถเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนเองใหม่ได้

ขั้นตอนนี้ก็เหมือนการประชุมกลุ่มทั่วไป เมื่อมีการอภิปรายอย่างหลากหลาย สมาชิกก็มีเพียงพอที่จะตัดสินใจว่าจะให้ข้อสรุปอย่างไร

ฉันทามติจึงเป็นเป้าหมายของการใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลที่ต้องการให้ได้ข้อสรุปของกลุ่ม ในทางปฏิบัติจริงมีความเป็นไปได้ที่แม้จะมีการเก็บข้อมูลหลายรอบแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถหาฉันทามติได้ นั่นคือ ยังคงมีความแตกต่างทางความคิดของผู้ให้ข้อมูล ในกรณีนี้ก็ต้องรายงานผลการศึกษาตามข้อเท็จจริง คือ ไม่สามารถหาฉันทามติได้

การกำหนดระดับความสอดคล้องทางความคิดหรือการหาฉันทามติในเทคนิคเดลฟายสามารถกำหนดได้ด้วยค่าสถิติ 2 ประเภท ประเภทแรก กำหนดด้วยค่าร้อยละ เพื่อแสดงให้เห็นอัตราส่วนของผู้ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับใด และมีการแสดงแจกแจงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลว่ามีลักษณะของคำตอบกระจายในลักษณะใด ประเภทที่สอง เป็นการใช้สถิติที่วัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และค่าฐานนิยม เพื่อบ่งบอกระดับความคิดเห็นของกลุ่มในลักษณะสรุปรวม และแสดงค่าสถิติการกระจาย เช่น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนเบี่ยงเบนควอร์ไทล์ เพื่อให้ทราบระดับความแตกต่างทางความคิดเห็นของสมาชิกว่ามีน้อยเพียงใด เกณฑ์ที่ใช้ในการระบุฉันทามติจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของค่าสถิติที่ใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ

การตรวจสอบระดับฉันทามติมีเกณฑ์การพิจารณา 2 ส่วน ส่วนแรก คือ กำหนดระดับความเห็นพ้องกันของเสียงส่วนใหญ่ เช่น กำหนดด้วยอัตราส่วนร้อยละ หรือกำหนดด้วยสถิติที่ใช้วัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง เช่น จากมาตรประมาณค่า หากผู้เชี่ยวชาญต่างเห็นด้วยในข้อความนั้นว่ามีความสำคัญมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.00 ขึ้นไป ก็แสดงให้เห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่เห็นตรงกัน อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องพิจารณาระดับการกระจายของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วย โดยเฉพาะเมื่อใช้สถิติที่วัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางเป็นเกณฑ์การพิจารณา ส่วนที่สอง การกำหนดเกณฑ์การยุติกระบวนการเดลฟายเมื่อสมาชิกไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดจากรอบที่แล้ว ในบางครั้งแม้จะพบว่าเสียงส่วนใหญ่เห็นตรงกัน แต่เป็นการได้ข้อสรุปที่มีการเปลี่ยนแปลงจากรอบที่แล้วสูงมากก็ควรดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไปอีกรอบหนึ่งเพื่อตรวจสอบระดับความคงที่ (stability) ของคำตอบ หากข้อมูลยังมีการกระเพื่อมขึ้นลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงใหม่แต่ละรอบ แสดงว่าสมาชิกยังไม่นิ่งทางความคิด ก็ไม่ควรยุติกระบวนการเดลฟายรายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์การตรวจสอบระดับฉันทามติของแต่ละวิธีมีดังต่อไปนี้

· วิธีที่ 1 การตรวจสอบจากค่าร้อยละ

Flanders (1989) ให้ข้อคิดเห็นว่า ข้อความใดจะถือว่าได้รับฉันทามติก็ต่อเมื่อข้อความนั้นมีผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างน้อยร้อยละ 60 ในขณะที่ Murry and Hammons (1995) เห็นว่ายังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับการตรวจสอบการได้รับฉันทามติที่พิจารณาจากค่า

ร้อยละของคำตอบที่เหมาะสมและสามารถยอมรับได้โดยทั่วไป แต่เขาตั้งระดับจรรยาบรรณไว้ที่ 75% และกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความคงที่ของคำตอบจากระดับจรรยาบรรณที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงน้อยกว่า 20% ของรอบที่ผ่านมา และ Linstone (1978) ให้ข้อเสนอแนะว่าควรยุติการวิจัยในรอบต่อไปเมื่อระดับจรรยาบรรณที่ได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงน้อยกว่า 15% เมื่อเปรียบเทียบกับรอบที่ผ่านมา เพื่อให้เข้าใจเกณฑ์การตัดสินใจยุติกระบวนการทดลองดังกล่าวขอให้พิจารณาตัวอย่างที่ปรากฏ ดังนี้

ตาราง 3 ตัวอย่างข้อมูลที่แสดงระดับจรรยาบรรณ

ข้อความ	น้อยที่สุด มากที่สุด					ระดับจรรยาบรรณ
	1	2	3	4	5	
รอบที่ 1						
ใช้คำถามปลายเปิด						
รอบที่ 2						
เด็กไทยอ่อนคณิตศาสตร์ เพราะระบบการศึกษาล้มเหลว	10%	20%	20%	30%	20%	ยังไม่ได้จรรยาบรรณเนื่องจากความคิดเห็นกระจาย หาสีส่วนใหญ่ไม่ได้ ไม่ถึงร้อยละ 60 หรือร้อยละ 70
รอบที่ 3						
เด็กไทยอ่อนคณิตศาสตร์ เพราะระบบการศึกษาล้มเหลว	5%	5%	10%	70%	10%	ได้จรรยาบรรณเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่คือร้อยละ 70 เห็นสอดคล้องกันในระดับมาก แต่ยังยุติกระบวนการไม่ได้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงคำตอบของรอบที่สามไปจากรอบที่สองอย่างมาก (มากกว่า 15% หรือ 20%)
รอบที่ 4						
เด็กไทยอ่อนคณิตศาสตร์ เพราะระบบการศึกษาล้มเหลว	5%	5%	10%	75%	5%	ได้จรรยาบรรณเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 75 เห็นตรงกันในระดับมาก และยุติกระบวนการได้เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงคำตอบจากรอบที่สามเล็กน้อย (เพิ่มขึ้นไม่เกิน 15%)

วิธีที่ 2 การตรวจสอบด้วยค่าฐานนิยม ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำเสนอข้อมูลย้อนกลับด้วยค่าสถิติที่ใช้การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ การตรวจสอบการได้รับฉันทามติของข้อความ ผู้วิจัยจะพิจารณาจากค่าฐานนิยม ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ สามารถแบ่งเกณฑ์สำหรับตรวจสอบได้รับฉันทามติของข้อความได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 งานวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยมาตราประมาณค่า 5 ระดับ เกณฑ์สำหรับตรวจสอบการได้รับฉันทามติแตกต่างกัน 4 ลักษณะ ดังปรากฏในตาราง 3 การกำหนดระดับฉันทามติมีความคล้ายคลึงกันมาก ความแตกต่างอยู่การกำหนดระดับความคิดเห็นที่มีต่อข้อความ กรณีที่ 1 ไม่มีการกำหนดระดับความคิดเห็นต่อข้อความ แสดงว่าจะได้ค่ามัธยฐานเท่าใดก็ได้ แต่สำหรับกรณีที่ 2 - 4 นั้น สมาชิกต้องมีความคิดเห็นในระดับปานกลางขึ้นไปจนถึงมากที่สุดสำหรับกรณีที่ 3 - 4 ตามลำดับจึงจะถือว่ามีความระดับฉันทามติ แสดงว่าหากสมาชิกในกลุ่มเห็นด้วยกับข้อความนั้น ข้อความนั้นก็จะไม่มีความสำคัญทันที

ตาราง 4 เกณฑ์การตัดสินระดับฉันทามติสำหรับการตอบที่เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

กรณีที่ 1	ระดับความคิดเห็นที่มีต่อข้อความ	เกณฑ์การตัดสินใจ
1	ไม่กำหนด	ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมไม่เกิน 1.00 ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50
2	ค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 3.50	ไม่กำหนด ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50
3	ค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 3.50	ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมไม่เกิน 1.00 ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50
4	ค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 4.50	ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมไม่เกิน 1.00 ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50

กลุ่มที่ 2 งานวิจัยที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบลิเคิร์ตสเกล 6 ระดับ ที่กำหนดระดับความคิดเห็นตั้งแต่ 1-6 ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์สำหรับตรวจสอบการได้รับฉันทามติของข้อความว่าถ้าข้อความใดมีค่าสมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50 จะสรุปว่าข้อความนั้นได้รับฉันทามติ

วิธีที่ 3 การตรวจสอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (coefficient of variation)

การตรวจสอบการได้รับฉันทามติด้วยค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (coefficient of variation) ที่คำนวณได้จากการนำค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมาหารด้วยค่าเฉลี่ย การกำหนดขนาดของค่าสัมประสิทธิ์การกระจายและการแปลความหมายของค่าสถิติที่อ้างอิงไปสู่การได้รับฉันทามติดังนี้ (1) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายมีค่ามากกว่าศูนย์แต่ไม่เกิน 0.5 สรุปว่าได้รับฉันทามติในระดับสูงสามารถยุติกระบวนการเดลฟายได้ (2) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายมีค่ามากกว่า 0.5 สรุปว่าได้รับฉันทามติในระดับต่ำควรดำเนินการในรอบต่อไป

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ธรรมชาติของเทคนิคเดลฟายดังที่ได้กล่าวข้างต้น จะเห็นว่าเทคนิคดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่อการนำไปใช้ ซึ่งสรุปในตาราง 3 โดยมีประเด็นที่ชี้ให้เห็นข้อดีและข้อจำกัดหลายประเด็น เช่น ประสิทธิภาพของการรักษาความลับที่เป็นจุดเด่นเดลฟาย เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะไม่รู้ว่าข้อมูลมาจากความคิดเห็นของใคร ยกเว้นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังเป็นเทคนิคที่ให้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ให้อิสระทางความคิดแก่ผู้ตอบอย่างมาก โดยเปิดโอกาสให้ทบทวนความคิดเห็นของตนเอง ไม่ใช้มติของกลุ่มหรือเสียงส่วนใหญ่ไปบังคับให้ผู้ทรงคุณวุฒิเปลี่ยนแปลงความคิด การแสดงข้อมูลสถิติหรือข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายของคำตอบในรูปแบบต่างๆ เป็นจุดเด่นของวิธีที่ชี้ให้เห็นถึงความโปร่งใส ตรงไปตรงมา ทุกความคิดมีโอกาสแสดงความคิดเห็นที่เท่าเทียมกัน วิธีนี้ยังมีความยืดหยุ่นที่เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใดๆ หรือไม่ก็ตาม ยังมีการเปิดช่องให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงเหตุผลประกอบตลอดเวลา อย่างไรก็ตามการที่ต้องเก็บข้อมูลหลายรอบเป็นข้อจำกัดของเดลฟาย เพราะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายหรือทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า การใช้เทคนิคเดลฟายในการประเมินความต้องการจำเป็นจะให้ข้อมูลที่ค่อนข้างน่าเชื่อถือ เนื่องจากมีการเก็บข้อมูลหลายรอบเพื่อให้ผู้ตอบยืนยันคำตอบ และเพราะจุดเด่นอันนี้จึงทำให้มีผู้นิยมใช้เทคนิคนี้กันมาก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบจำนวน 24 คน และดำเนินการเก็บข้อมูล จำนวน 2 รอบ

ตาราง 5 ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย	ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย
1. เป็นเทคนิคที่ไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล สามารถ เก็บเป็นความลับได้	1. การใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามหลายรอบ ทำให้ผู้เชี่ยวชาญรู้สึกถูกรบกวนมากเกินไป และไม่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามรอบต่อไป
2. สามารถรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้อย่างกว้างขวางโดยไม่ต้องจัดการประชุม ลดข้อจำกัดด้านการเดินทาง ทำให้ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายไม่จำเป็นต้องมีการจัดประชุมจ่ายเฉพาะค่าไปรษณีย์	2. การปิดกั้นมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ โดยการจำกัดกรอบความคิดผู้เชี่ยวชาญให้อยู่ภายในกรอบความคิดที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเท่านั้น
3. ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความน่าเชื่อถือเพราะผู้เชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระไม่ถูกครอบงำทางความคิด	3. ผู้วิจัยอาจขาดความรอบคอบหรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบที่ได้ในแต่ละรอบ
4. ข้อสรุปที่ได้จากเทคนิคเดลฟายผ่านการไตร่ตรองอย่างรอบคอบหลายขั้นตอน ให้ความเวลาในการคิด ทำให้คำตอบที่ได้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น	4. มีความเป็นไปได้ที่แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทางหรือไม่ได้รับคำตอบกลับมาครบในแต่ละรอบ
5. เป็นกระบวนการกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ทางความคิด เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แม้จะ ไม่มีการเผชิญหน้า	5. คำตอบอาจมีความลำเอียง หากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญถูกกำหนดโดยไม่เป็นตัวแทนประชากร
6. สามารถกำหนดระดับความสอดคล้องทางความคิดโดยอธิบายได้ด้วยสถิติ	6. การวิเคราะห์เนื้อหาและการนำเสนอผลโดยการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นงานที่ยุ่งยากและใช้เวลามากกว่ากระบวนการกลุ่มอื่นๆ
7. เป็นการเก็บข้อมูลที่ให้อิสระทางความคิดแก่ผู้ตอบหากไม่เห็นด้วยกับคำตอบของกลุ่มก็สามารถแสดงความคิดเห็นโดยใช้คำตอบปลายเปิดได้	7. มีความเป็นไปได้ที่ความคิดที่แตกต่างหรือตอบแบบสุดขั้วไม่ได้รับความสนใจ และถูกบีบให้ตอบตามค่ากลางเพื่อให้เกิดฉันทามติ
8. แม้จะเป็นเทคนิคที่มีกระบวนการเก็บข้อมูลแบบไม่เป็นทางการและเป็นการตัดสินใจบนฐาน	8. การรบกวนแบบสอบถามกลับคืนในแต่ละรอบทำให้สิ้นเปลืองเวลาในการเก็บข้อมูล เทคนิคนี้ใช้เวลา

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย	ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย
ของความคิดเห็น แต่หากได้ข้อมูลที่มาจาก ประมาณ 30-45 วันในการเก็บข้อมูล (Michigan ฐานความรู้ วิธีนี้จะเป็นการดำเนินงานที่เป็น State University Extension,1999;SEMO ทางการ (Cline,2000)	VOLTECH,2002)

แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า มีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดทฤษฎีระบบ

ความหมายของระบบ

ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีการศึกษาองค์การและการบริหารที่นำปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบองค์การหนึ่ง ๆ นั้นต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถส่งผลกระทบถึงกันได้ นอกจากนี้ในปัจจัยหนึ่ง ๆ จะต้องมียระบบเฉพาะภายในของตัวเอง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากปัจจัยชนิดอื่น ๆ ความหมายของระบบมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คาสต์ และโรเซนชวิก (Kast and Rosenzweig, 1985, p. 102) ได้ให้ความหมายของระบบว่าหมายถึงองค์ประกอบหรือระบบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อปฏิบัติหน้าที่หรือทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของระบบใหญ่ที่เป็นภาพรวม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2544, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า ระบบประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ (Components) หรือกระบวนการต่าง ๆ (Processes) ที่มีความสัมพันธ์กัน (Interrelated) เพื่องานหรือวัตถุประสงค์บางอย่าง หากสิ่งใดหรือกระบวนการใดมีการเปลี่ยนแปลง จะกระทบกระเทือนสิ่งอื่น ๆ หรือกระบวนการอื่น ๆ ไปด้วย

จันทร์านิ สงวนนาม (2551, หน้า 93) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่าระบบเป็นกลุ่มขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อกะทำกิจกรรมให้ได้ผลสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ระบบหมายถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การ

หลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบ

เบอร์ทาลานffy (Bertalanffy, 1973, pp.26-48) นำเสนอทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบจะพิจารณาปัญหาที่ข้อเท็จจริงว่าสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน และคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงในบรรยากาศสร้างสรรค์ทางปัญญา (Intellectual Climate) คือการยอมรับในการมองปัญหาใหม่ ๆ ที่มีอยู่เดิม แต่ถูกมองข้ามมาก่อน เป็นการพิจารณาปัญหาในแนวทางใหม่ซึ่งเป็นวิถีทางสำคัญที่ช่วยอธิบายและคาดคะเนที่มีความตรงกับปัญหาที่อยู่รอบ ๆ ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานของทฤษฎีระบบสำหรับสิ่งมีชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง แม้ภายใต้เงื่อนไขที่สภาพแวดล้อมภายนอกคงที่แต่ระบบภายในยังคงมีปฏิกิริยาที่จะส่งผลสัมพันธ์กันและทฤษฎีระบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2544, หน้า 1) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับระบบไว้ว่าระบบเป็นหน่วยบูรณาการ รูปธรรมหรือนามธรรม ประกอบด้วยหน่วยย่อย (องค์ประกอบหรือระบบย่อย) ที่เป็นอิสระแต่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยใหญ่เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ระบบมีความสัมพันธ์ในการกำหนดสัดส่วนการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดและมีการควบคุมเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบมีหลายขอบข่ายและหลายระดับแต่มีองค์ประกอบสำคัญคือส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า ส่วนที่เป็นกระบวนการ ส่วนที่เป็นผลลัพธ์และส่วนที่เป็นผลย้อนกลับเพื่อควบคุมและปรับปรุง

จันทราณี สงวนนาม (2551, หน้า 93-94) ได้ให้หลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีระบบมีความเชื่อว่าระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบตลอดเวลาจากสิ่งแวดล้อม
2. มีรูปแบบของการจัดลำดับของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน
3. มีรูปแบบของปัจจัยนำเข้าและผลผลิต (Input Output Model) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของปฏิสัมพันธ์ที่มีกับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตตามลำดับเป็นองค์ประกอบของระบบ
4. แต่ละองค์ประกอบของระบบจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใด ตัวหนึ่งเปลี่ยนไปก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย

5. ทฤษฎีระบบเชื่อในหลักการของความมีเหตุ มีผลของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้และเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมาจากสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ

6. ทฤษฎีระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็นผลผลิต (Output) หรือ มากกว่ากระบวนการ (Process) ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่ง ซึ่งก็คือผลกระทบ (Outcome) ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง

7. ทฤษฎีระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยนและป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่ระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบนั้นคือการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis)

องค์ประกอบของระบบ

องค์ประกอบของระบบ ตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านมีความดังนี้

คาสต์ และโรเซนชวิก (Kast and Rosenzweig, 1985, p. 112) ระบบประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรหรือสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำเข้าสู่ระบบเพื่อก่อให้เกิดการทำงานทั้งนี้ทรัพยากรของและระบบจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นกับประเภทของระบบ สำหรับระบบของสถานศึกษา โดยปัจจัยนำเข้าเช่น นักเรียน หลักสูตร วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

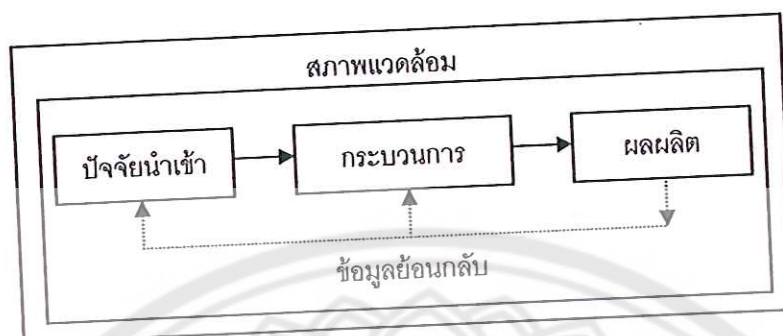
2. กระบวนการ (Process) หมายถึง การแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต ทั้งนี้กระบวนการจะมีลักษณะใดขึ้นอยู่กัประเภทของระบบเช่นกัน โดยกระบวนการสำหรับระบบของสถานศึกษาเช่น การบริหารจัดการศึกษา การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน เป็นต้น

3. ผลผลิต (Output) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของระบบ โดยผลผลิตสำหรับระบบของสถานศึกษา เช่น ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามหลักสูตรและความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและบุคลากร เป็นต้น

4. ผลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ส่วนที่ส่งผลกระทบต่อบระบบ โดยสามารถใช้เป็นกลไกในการควบคุมการทำงานของระบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต และนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพได้

5. สภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง สภาพที่อยู่แวดล้อมระบบ โดยสภาพแวดล้อมสำหรับระบบของสถานศึกษา เช่น ที่ตั้ง ชุมชน และผู้ปกครอง เป็นต้น

องค์ประกอบของระบบทั้ง 5 องค์ประกอบ ดังภาพ 6

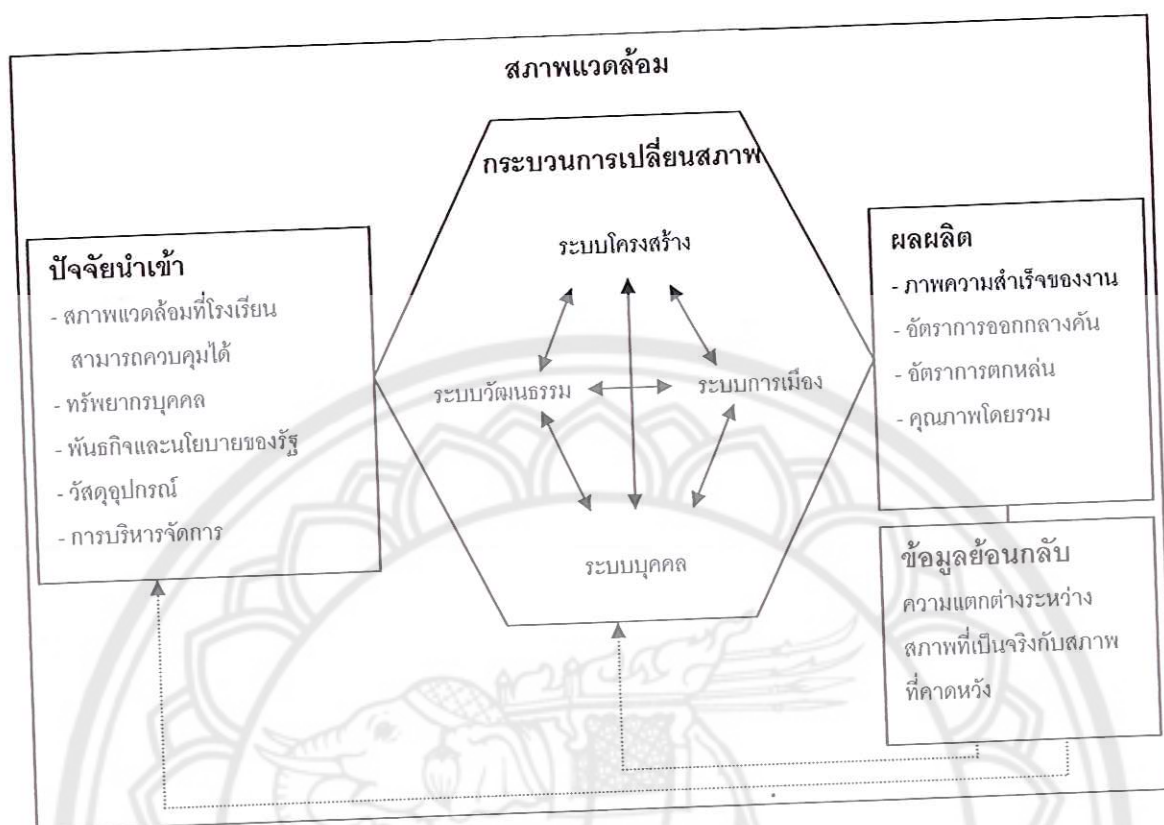

ภาพ 6 องค์ประกอบของระบบพื้นฐาน

ที่มา: Kast and Rosenzweig, 1985, p. 112

ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008, pp. 292-293) ได้กล่าวถึง รูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน (Social-System Model for Schools) ว่าระบบสังคมของโรงเรียนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

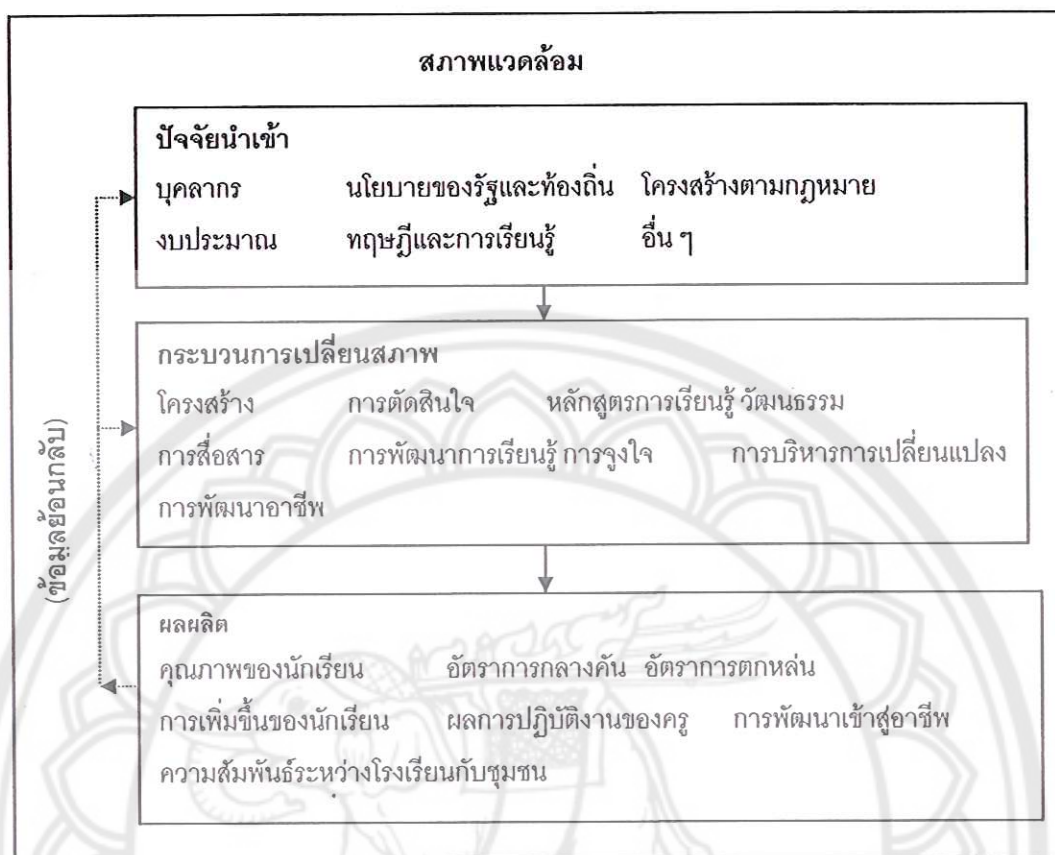
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมที่โรงเรียนสามารถควบคุมได้ ทรัพยากรบุคคล พันธกิจและนโยบายของรัฐ วัสดุอุปกรณ์และการบริหารจัดการ
 2. กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (Transformation Process) ประกอบไปด้วย ระบบโครงสร้าง ระบบการเมือง ระบบบุคคลและระบบวัฒนธรรม ซึ่งองค์ประกอบทุกส่วนมีความสัมพันธ์กัน
 3. ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย ภาพความสำเร็จของงาน อัตราการออกกลางคัน อัตราการตกหล่น และคุณภาพโดยรวม
 4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง
 5. สภาพแวดล้อม (Environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่สถานศึกษาไม่สามารถควบคุมได้
- องค์ประกอบของระบบตามแนวคิดของฮอยและมิสเกล(Hoy and Miskel) ดังภาพ 7

ภาพ 7 รูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน

ที่มา: Hoy and Miskel, 2008, p. 292

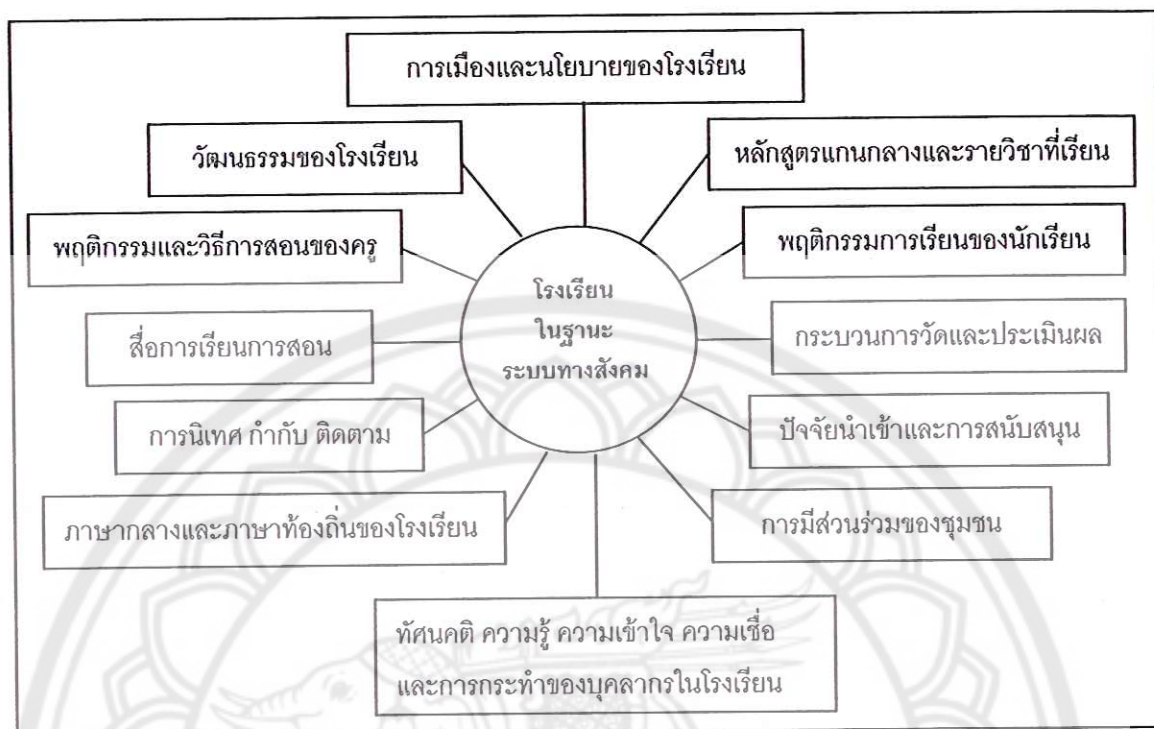
ลูนนเบิร์กและออสติน (Lunenburg and Ornstein, 2007, pp. 17-20) ได้กล่าวถึงระบบการบริหารโรงเรียน (A System View of School Administration) ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบสังคม มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (Transformation Process) ผลผลิต (Outputs) สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยนำเข้าและมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นกลไกที่สำคัญระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพความสำเร็จที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผลผลิต องค์ประกอบของระบบตามแนวคิดของลูนนเบิร์กและออสติน (Lunenburg and Ornstein) ดังภาพ 8

ภาพ 8 ระบบของการบริหารโรงเรียน

ที่มา: Lunenburg and Ornstein, 2007, p. 19

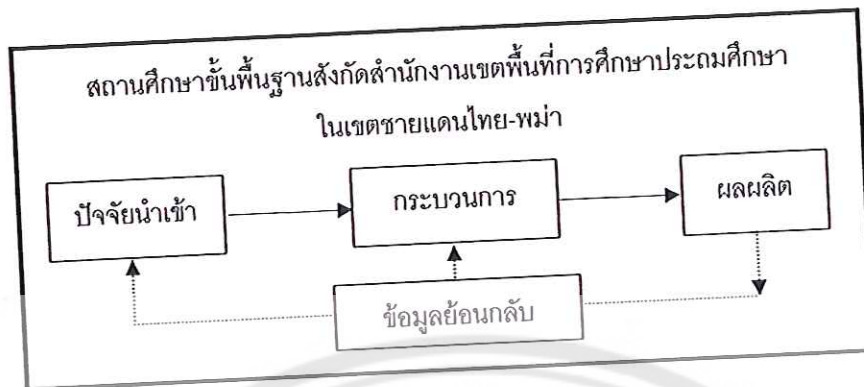
แบงค์ (Banks, 2001, p. 24) ได้กล่าวถึงโรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System) เช่น นโยบายของโรงเรียน วัฒนธรรมของโรงเรียน หลักสูตรแกนกลาง และรายวิชาที่เรียน พฤติกรรมและวิธีการสอนของครู พฤติกรรมและวิธีการเรียนของนักเรียน กระบวนการวัดและประเมินผล ปัจจัยนำเข้าและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประสบผลสำเร็จ ดังภาพ 9

ภาพ 9 โรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม

ที่มา: Banks, 2001, p. 24

จากความหมาย หลักการและแนวคิดของระบบ องค์ประกอบของระบบในโรงเรียน ซึ่งเป็นระบบเปิดระบบหนึ่งในสังคมที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตชายแดนไทย-พม่า ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Outputs) โดยในแต่ละองค์ประกอบหลักประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน มีการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้การบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายรายละเอียดดังภาพ 10

ภาพ 10 องค์ประกอบของระบบการบริหาร

แนวคิดกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ (Deming Cycle)

วงจร PDCA ได้พัฒนาขึ้นโดย ดร.ชิวฮาร์ท ต่อมา ดร.เดมมิ่ง ได้นำมาเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

วรภัทร ภูเจริญ (2543, หน้า 112) กล่าวว่า การทำงานที่เป็นระบบ คือ การทำงานที่เป็นวงจร PDCA และมีการเขียนการทำงานนั้นเป็นลายลักษณ์อักษร มีหลักฐานการทำงานให้ตรวจสอบได้ เป็นวงจรการทำงานที่ค้นพบโดย Edward Deming วงจร PDCA ถือว่าเป็นระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และใช้กันแพร่หลายระบบหนึ่ง วงจรการทำงาน PDCA สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ดังนี้

1. ขั้นการวางแผน (Plan) สถานศึกษามีการกำหนด หรือวางแผนการทำงานที่จะให้บุคคลได้วางแผนการทำงานร่วมกันกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาที่ต้องการบรรลุร่วมกันโดยเริ่มจากการประเมินสภาพบริบทของสถานศึกษา ผลการดำเนินงานที่เป็นอยู่นำไปสู่การวางแผนออกแบบโครงสร้างของการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่
2. ขั้นการปฏิบัติ (Do) สถานศึกษามีการลงมือปฏิบัติงานที่ตนเองรับผิดชอบตามแผนงานที่กำหนด และมีการตรวจสอบการทำงานในขั้นตอนนี้อย่างใกล้ชิด โดยมีการประเมินอย่างไม่เป็นทางการ
3. การประเมินหรือตรวจสอบการทำงาน (Check) สถานศึกษาควรมีการวางแผนการประเมินภายในองค์กรอย่างเป็นทางการ (Formal evaluation) และเป็นระบบ (Systematic evaluation) โดยอาจใช้กระบวนการ PDCA ขั้นอีกขั้นหนึ่งได้ดังนี้

3.1 การวางแผนการประเมิน (Plan of Check) การวางตัวบุคคลที่รับผิดชอบการประเมิน เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประเมิน ออกแบบระบบการประเมิน (กรอบการประเมิน ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมิน และวิธีการประเมิน) ในขั้นตอนนี้ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับเครื่องมือการประเมิน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำระบบฐานข้อมูล ระบบการรายงานผล

3.2 การลงมือทำการประเมินตามแผนที่กำหนด (Do of Check) โดยมีการสร้างเครื่องมือประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการทำงาน วิเคราะห์ข้อมูล แปรความหมายผลการประเมินจัดทำรายงานผลการประเมิน

3.3 การตรวจสอบกระบวนการประเมินผลภายในที่ได้ปฏิบัติไป (Check of Check) ในด้านความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน และวิธีการประเมินที่ใช้ถือเป็นขั้นของการประเมินงานประเมิน (Meta evaluation)

3.4 การปรับปรุงกระบวนการประเมินในส่วนที่ยังไม่เหมาะสม (Action of Check) เพื่อให้ผลการประเมินมีความถูกต้อง เชื่อถือได้มากที่สุด

4. การปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Action) สถานศึกษานำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานในจุดที่ยังดำเนินการไม่เป็นไปตามเป้าหมายโดยการเผยแพร่การประเมินให้ทุกฝ่ายทราบ วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน หาสาเหตุของปัญหา หาวิธีการแก้ไข นำวิธีการแก้ไขไปปฏิบัติจริง แล้วตรวจสอบผลการดำเนินงานอีกครั้ง

สรุปได้ว่า การบริหารและควบคุมคุณภาพวงจรเดมมิง คือ การทำงานที่เป็นระบบเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และการปรับปรุง ประโยชน์ของการบริหารและควบคุมคุณภาพวงจรเดมมิง (Deming Cycle)

1. การวางแผนงานก่อนการปฏิบัติงานจะทำให้เกิดความพร้อมเมื่อได้ปฏิบัติงานจริง
2. การปฏิบัติตามแผนงานทำให้ทราบขั้นตอน วิธีการ และสามารถเตรียมงานล่วงหน้าหรือทราบอุปสรรคล่วงหน้าด้วย ดังนั้นการปฏิบัติงานก็จะเกิดความราบรื่นและเรียบร้อยนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

3. การตรวจสอบให้ได้ผลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้ ประกอบด้วย

- 3.1 ตรวจสอบจากเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

- 3.2 มีเครื่องมือที่เชื่อถือได้

- 3.3 มีเกณฑ์การตรวจสอบที่ชัดเจน

- 3.4 มีกำหนดเวลาการตรวจที่แน่นอน

3.5 บุคลากรที่ทำการตรวจสอบต้องได้รับจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อการตรวจสอบได้รับการยอมรับ การปฏิบัติงานขั้นต่อไปก็ดำเนินงานต่อไปได้

4. การปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนใดก็ตาม เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขคุณภาพก็จะเกิดขึ้น ดังนั้นวงจร PDCA จึงเรียกว่า วงจรบริหารงานคุณภาพ

แนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในแต่ละพื้นที่อาจไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะและความจำเป็นแต่ละโรงเรียน ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานเดียวกัน 6 ประการ คือ

1. หลักการกระจายอำนาจ คือ คำนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับประชาชน สำหรับประเทศไทยจะมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง และเขตพื้นที่การศึกษาไปยังสถานศึกษา

2. หลักการบริหารตนเอง คือ สถานศึกษามีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้นภายใต้การบริหารรูปขององค์คณะบุคคล

3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้เกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมทำ

4. หลักการภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน คือ เป็นภาวะผู้นำที่เน้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

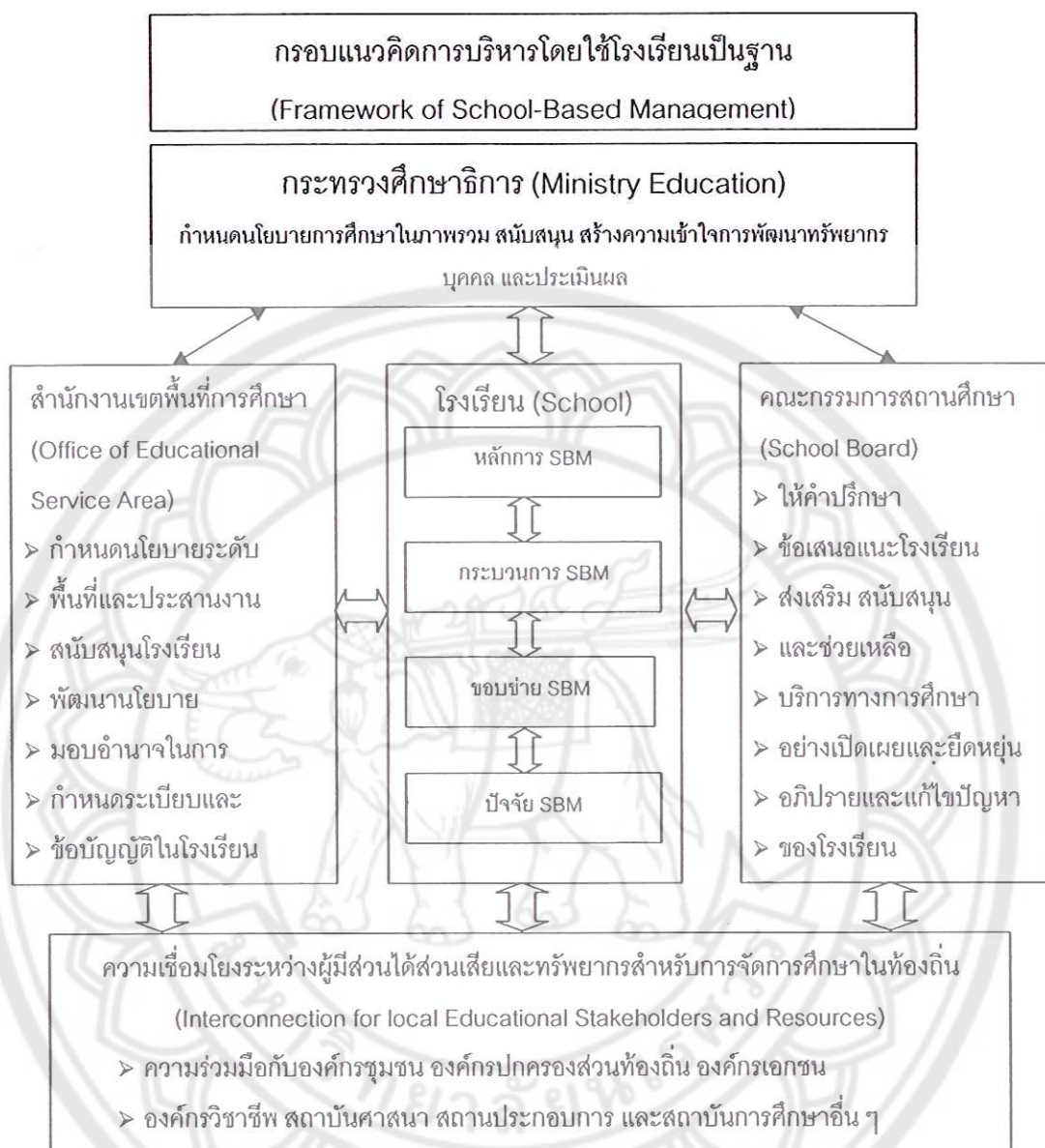
5. หลักการพัฒนาทั้งระบบ คือ การปรับทั้งโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร โดยการเปลี่ยนแปลงที่ระบบทั้งหมดเห็นด้วยและสนับสนุน

6. หลักการความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ คือ โรงเรียนต้องพร้อมให้มีการตรวจสอบเพื่อให้บริการและการจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากแนวคิดของนักวิชาการทางการศึกษาเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานซึ่งกล่าวทั้งหมดนั้น หลักการสำคัญสำหรับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมกับบริบทไทย ควรประกอบด้วย 4 หลักการด้วยกัน คือ

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)
2. หลักการบริหารจัดการตนเอง (Self-Management)
3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation)
4. หลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)

สำหรับรูปแบบของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมนั้น นักวิชาการทางการศึกษาได้มีแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งสามารถกล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

ภาพ 11 กรอบแนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, หน้า 85

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการศึกษาในภาพรวม สนับสนุน สร้างความเข้าใจการพัฒนาทรัพยากรบุคคล กำกับ ติดตาม และประเมินผลหน่วยงานหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาสอดคล้อง

กับนโยบายตามที่กระทรวงกำหนด รวมทั้งการสนับสนุนให้มีความเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทรัพยากรสำหรับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (Office of Educational Service Area) มีหน้าที่ในการ กำหนดนโยบายระดับพื้นที่และประสานงานสนับสนุนโรงเรียนพัฒนานโยบายและมอบอำนาจในการ กำหนดระเบียบและข้อบัญญัติในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนให้มีความเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียและทรัพยากรสำหรับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

โรงเรียน (School) มีหน้าที่ในการดำเนินการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและ ประสิทธิภาพโดยอาศัยการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งมีรายละเอียด 4 ประการ ดังนี้

1. หลักการพื้นฐานของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

1.1 หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การกระจายอำนาจการ บริหารและการจัดการศึกษาโดยให้สถานศึกษามีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการทั้งด้าน วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป

1.2 หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาที่ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สถานศึกษาทั้งในด้านการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามความ ต้องการของผู้เรียนและชุมชน

1.3 หลักการบริหารจัดการตนเอง (Self-Management) หมายถึง การบริหารจัดการที่ สถานศึกษามีอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และระบบการบริหารด้วยตนเอง ซึ่งอาจดำเนินการได้ หลากหลายด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตามความพร้อมและสถานการณ์ของสถานศึกษา

1.4 หลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) หมายถึง การบริหารจัดการ สถานศึกษา ซึ่งยึดหลักการความสอดคล้องและตอบสนองต่อนโยบายและความต้องการของระบบ การศึกษาไทย (Relevance) กระบวนการบริหารมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) การบริหารทุกขั้นตอนโปร่งใส (Transparency) และมีเหตุผล (Reasoned) รวมทั้งมี ความรับผิดชอบต่อที่สามารถตรวจสอบได้ต่อผลการบริหารจัดการ (Accountability)

2. กระบวนการการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ในการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว มีองค์ประกอบเกี่ยวกับ กระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4 ประการ คือ

2.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการของการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) จุดหมาย (Goals) และแผน (Plans) เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2 การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดระเบียบงานภายในองค์การโดยมีการจำแนกงาน การจัดกลุ่มงาน การมอบหมายงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดขอบเขตการบังคับบัญชา การประสานงานเกี่ยวกับการดำเนินงานให้เหมาะสมกับทรัพยากรและสถานการณ์ขององค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.3 การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การใช้ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยองค์ประกอบเกี่ยวกับการจูงใจ การบริหารโดยองค์คณะบุคคล การบริหารแบบมีส่วนร่วมการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการบริหารจัดการความขัดแย้ง

2.4 การควบคุม (Controlling) หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบควบคุมภายใน

แนวทางในการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปใช้

ในการนำเอารูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปใช้คณะกรรมการเขตการศึกษา และผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้บริหารที่อยู่เหนือระดับโรงเรียนต้องให้การสนับสนุน โดยให้ความไว้วางใจผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการโรงเรียนในการบริหารโรงเรียน และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการเขตการศึกษาของผู้บริหารเขตการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน และผู้บริหารโรงเรียนไว้ให้ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร ให้เป็นมาตรฐานและง่ายต่อการตรวจสอบ โดยให้แต่ละโรงเรียนประชุมประเมินผลงานในรอบปีที่ผ่านมา มีความสำเร็จและมีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง แล้วร่วมกันวางแผนในการดำเนินงานในอนาคตต่อไป โดยคณะกรรมการโรงเรียนต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหาร เช่น การตัดสินใจ การสั่งการ การแก้ปัญหา กลุ่มสัมพันธ์ การวางแผนหลักสูตร และการเรียนการสอน งบประมาณ บริหารบุคคล เป็นต้น และผู้บริหารโรงเรียนต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำ

ในการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปใช้ ให้ประสบความสำเร็จด้วยดีขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2546, หน้า 52)

1. ต้องมีการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่การบริหารจากหน่วยงานบริหารส่วนกลางไปยังผู้บริหารโรงเรียนอย่างแท้จริง และตัวผู้บริหารโรงเรียน ก็ต้องใช้อำนาจหน้าที่นั้นร่วมกับครู ผู้ปกครอง และผู้แทนจากชุมชน

2. มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การมอบอำนาจหน้าที่จะมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับภาระงาน บทบาท และความรับผิดชอบของผู้รับมอบอำนาจ

3. บุคลากรทุกคนในโรงเรียนต้องรู้จักประสงค์ของการปฏิบัติงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบ และรู้จักประสงค์ของการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของตนเองและของผู้อื่น

4. บุคลากรในโรงเรียนและในสำนักงานการศึกษาจะต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนบทบาทและเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสาร

5. มีการพัฒนาวิชาชีพและฝึกอบรมให้แก่ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการ การแก้ปัญหา หลักสูตรและการสอน และสนับสนุนงบประมาณสำหรับการฝึกอบรม และจัดให้เวลาสำหรับการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

6. ได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรในโรงเรียน

7. จัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารแบบเสรี บุคลากรสามารถติดต่อสื่อสารกันทั้งในสายงาน ข้ามสายงานหรือข้ามองค์กรได้

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) เป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา โดยการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังโรงเรียน ให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

หลักการบริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553, หน้า 37) ได้สรุปหลักการบริหารเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์บริบทเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาในอนาคตและนำมาจัดทำเป็นยุทธศาสตร์สถานศึกษาเพื่อการบริหารงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ในการกำหนดยุทธศาสตร์นั้นผู้บริหารควรทำการวิเคราะห์บริบทสถานศึกษาเพื่อให้ทราบถึงสถานปัจจุบันของสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดในการดำเนินการ 3 ประการ คือ

1.1 แนวคิดการวินิจฉัยองค์การ (Organization Diagnosis)

1.2 แนวคิดของกระบวนการจิตปัญญา (Contemplative Education)

1.3 แนวคิดของการคิดวิเคราะห์เชิงระบบ (Systems Thinking)

การวินิจฉัยองค์การ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจ เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงองค์การหรือสถานศึกษาเครื่องมือในการวินิจฉัยองค์การเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งได้รับความนิยมสูงสุด คือ เครื่องมือวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งขององค์การ หรือ SWOT Analysis มาจาก 3 แหล่งคือ 1) ประสบการณ์การทำงานของผู้เข้าร่วม 2) ผลการศึกษาวิเคราะห์องค์การ และ 3) แหล่งข้อมูล

โดยทุกฝ่ายเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา จากการที่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ใช้เหตุผล อภิปรายแลกเปลี่ยน จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่ม ส่วนต่อมา คือ การดำเนินการตามกระบวนการจิตปัญญาพิจารณาถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบสถานศึกษา และสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษา ด้วย วิธีการคิดวิเคราะห์เชิงระบบคือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมสถานศึกษาเข้าด้วยกัน พิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากบริบทของสถานศึกษา

2. การบริหารจัดการที่ดีผู้บริหารสถานศึกษาควรยึดหลักการบริหารตามธรรมาภิบาล 6 ประการ ประกอบด้วย

2.1 หลักนิติธรรมคือ การปรับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม

2.2 หลักคุณธรรมคือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคม

2.3 หลักความโปร่งใสคือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้อง

2.4 หลักความรับผิดชอบคือ การที่ทุกคนทุกฝ่ายตระหนักในสิทธิหน้าที่ มีสำนึกในความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน

2.5 หลักความคุ้มค่าคือ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้คุณค่าของทรัพยากรของชาติ มีประสิทธิภาพประสิทธิผล

2.6 หลักการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการรับรู้ การบริหารการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

3. การนำองค์การและเทคโนโลยีการบริหารการศึกษาผู้บริหารมีบทบาทในการนำองค์การ 4 บทบาท คือ บทบาทในการขึ้นนำบทบาทในการสร้างความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน บทบาทในการกระจายอำนาจการตัดสินใจ และบทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดี

4. การวางแผนกระบวนการในการวางแผน ประกอบไปด้วยกระบวนการที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่

4.1 การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยและสถานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ทั้งภายนอกและภายในองค์กรด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งสถานะของตัวองค์กรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

4.2 การกำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic Direction Setting) เป็นการกำหนดทิศทางที่องค์กรมุ่งไป เปรียบเสมือนเป็นผลลัพธ์ระดับสูงที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ

4.3 การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) คือ การนำข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการกำหนดทิศทางขององค์กรและการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรมาจัดทำยุทธศาสตร์ในระดับและรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินและคัดเลือกกว่ากลยุทธ์ใดที่มีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด

4.4 การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) เป็นการกำหนดทิศทางขององค์กรวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่าง ๆ และจัดทำยุทธศาสตร์และต้องนำยุทธศาสตร์ที่ได้วางแผน จัดทำและคัดเลือกไว้มาดำเนินการประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5. การนำแผนสู่การปฏิบัติเริ่มต้นจากการแปลงแผนระดับองค์กรสู่ระดับหน่วยงาน องค์กรประกอบสำคัญ คือ ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานจะต้องสอดคล้องและสนับสนุนแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา โดยผ่านกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา ดังนี้

5.1 การกำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา

5.2 การสำรวจสภาพปัจจุบันของหน่วยงาน

5.3 การวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยแผนที่ยุทธศาสตร์ ระดับหน่วยงานและการกำหนดตัวชี้วัดระดับหน่วยงาน

5.4 กระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงานระดับหน่วยงาน

6. การบริหารการเปลี่ยนแปลง

6.1 การเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเป็นการเตรียมคนและโครงสร้างขององค์กรให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง และทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับและได้รับความร่วมมือจากสมาชิกขององค์กร ซึ่งจะพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ 1) ผู้บริหารมีความสามารถได้รับการยอมรับ 2) สมาชิกในหน่วยงานมีความรู้สึกรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลง และ 3) ไม่มีโครงสร้างการบริหารหลายระดับชั้นและสมาชิกคุ้นเคยกับการทำงานร่วมกัน หลังจากเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงแล้ว

6.2 การวางแผนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

1) การสร้างทีมเจ้าภาพ 2) การพัฒนาวิสัยทัศน์ของการเปลี่ยนแปลง 3) การวางแผนและกำหนดตัวชี้วัด 4) การพัฒนาโครงสร้างที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง และ 5) ดำเนินการและหยั่งรากการเปลี่ยนแปลง

7. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งในการบริหาร การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ จะนำมาซึ่งความ โปร่งใสในการบริหารงานและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของสถานศึกษาให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับ ร่วมกันของทุกฝ่ายระดับของการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

7.1 การให้ข้อมูลข่าวสารวิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

7.2 การรับฟังความคิดเห็นเป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของสถานศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ

7.3 การเกี่ยวข้องเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วม เสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความ ต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงาน

7.4 ความร่วมมือเป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็น หุ่นส่วนกับสถานศึกษาในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

7.5 การเสริมอำนาจแก่ประชาชนเป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติ ในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ เป็นต้น

8. การควบคุม การวัด ประเมินผลการควบคุมเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษากำกับ ติดตาม ว่าการดำเนินงานของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานจะช่วยบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาได้อย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่ แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับปฏิบัติการ ระดับกลวิธี และ ระดับกลยุทธ์ ซึ่งมีระบบการควบคุมตั้งแต่ การควบคุมสิ่งนำเข้า การควบคุมการดำเนินงาน และการ ควบคุมสิ่งนำออก โดยมีขั้นตอนในการควบคุม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดมาตรฐาน 2) การ วัดผลการปฏิบัติงาน 3) การเปรียบเทียบ และ 4) ผลการเปรียบเทียบ

แนวคิดการบริหารของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ได้สังเคราะห์แนวคิดการบริหารของสถานศึกษา ที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้และผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการ

บริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า มีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหารของโรงเรียน

แนวคิดหลักในการพัฒนารูปแบบการบริหารครั้งนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนและการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยมุ่งหวังให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างมียุทธศาสตร์ มีหลักการในด้านการมุ่งอนาคต เน้นกระบวนการ เน้นภาพรวมขององค์กร และสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกันขององค์กร ในการวางแผนกลยุทธ์และการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ โรงเรียนกุดสะเทียนวิทยาคารให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในโรงเรียน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในอย่างมีกระบวนการ และทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต วิสัยทัศน์ ภาพความต้องการขององค์กร และจุดหมายขององค์กรร่วมกัน โดยได้ทำการวิเคราะห์ (2S4M) ได้แก่ โครงสร้างและนโยบายของโรงเรียน (S1) การให้บริการและคุณลักษณะของผู้เรียน (S2) ปัจจัยเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพของบุคลากร (M1) ปัจจัยด้านการเงินและงบประมาณ (M2) ปัจจัยด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ (M3) และปัจจัยด้านการบริหาร (M4) ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการวางแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน (STEP) ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม (S) ส่วนวิธีการและเทคนิคในการวิเคราะห์สถานะขององค์กรและกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT (Strengths, Weakness, Opportunities, Threats) ทั้งในโรงเรียนกุดสะเทียนวิทยาคารได้ดำเนินการวิเคราะห์ SWOT ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านครู และด้านนักเรียน และนำผลการวิเคราะห์มากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติต่อไป แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการบริหารที่มีรูปแบบที่ชัดเจน โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis) ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก การกำหนดทิศทางขององค์กร (Organizational Direction) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) และการควบคุมและการประเมินกลยุทธ์ (Strategy Evaluation and Control) ซึ่งหมายถึงการติดตามตรวจสอบ วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางปรับปรุงพัฒนากลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพขององค์กรมากที่สุดและมีการทบทวนดำเนินงานในทุก ๆ ขั้นตอน

นอกจากแนวคิดข้างต้นแล้วโรงเรียนยังใช้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) หลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่นำมาใช้ในการวิจัยและพัฒนา การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการบริหารโรงเรียน คือ

1. กระบวนการตัดสินใจ ต้องยึดหลักการตัดสินใจร่วมโดยทีมงานผู้บริหาร ได้แก่ ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานักเรียน ตลอดจนผู้นำชุมชน

2. การจัดทำแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนจะเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมวิเคราะห์สภาพบริบทจุดอ่อน จุดแข็งของโรงเรียน ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินปรับปรุงพัฒนา และร่วมรับผิดชอบ

3. การสร้างการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนของการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์นั้น ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกคนได้ร่วมกันพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง และยั่งยืน

แนวคิดสำคัญประการสุดท้ายคือ การบริหารความเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์จะถือว่าการวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการบริหารอันดับแรกที่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรในลักษณะ มองกว้าง มองไกล เพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์ระดับองค์กรสู่การมีคุณภาพทั้งในด้านนักเรียน ครู และกระบวนการบริหารแบบผู้บริหารจัดการโรงเรียน ซึ่งในยุคปัจจุบันได้มีการกำหนดรูปแบบการบริหารในรูปแบบใหม่ที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์กรและปัจจัยภายนอกมากกว่าการที่เน้นในด้านความสำเร็จของงานเพียงอย่างเดียว ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องสามารถบริหารความเปลี่ยนแปลงได้ โดยต้องเข้าใจสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ต้องกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของโรงเรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องสร้างทางเลือกให้เหมาะสมและสามารถปฏิบัติตามทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหารของโรงเรียน

ในการออกแบบรูปแบบการบริหารที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนกำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานสำคัญในการออกแบบดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานที่จะให้บรรลุผลสำเร็จ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545

2. แนวคิดเชิงกลยุทธ์ "การสร้างพลังขับเคลื่อนที่เข้มแข็ง" ให้โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ดีโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารต่าง ๆ เช่น Systems Approach, MBO, SBM และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งการร่วมการคิด ร่วมการตัดสินใจ ร่วมกระบวนการปฏิบัติ และร่วมกระบวนการรับผิดชอบ

5. แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายคุณภาพการศึกษาที่ต้องการ และความเป็นเลิศของสถานศึกษา ได้แก่ นักเรียนมีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุขตามสภาพ ครูพัฒนาเป็นมืออาชีพ ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอาศัยการมีส่วนร่วม ชุมชนยอมรับเพื่อถือ รู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ส่วนกระบวนการพัฒนารูปแบบการบริหารได้ดำเนินการตามขั้นตอนและแผนการดำเนินงานกำหนดไว้ 2 ปีการศึกษา

องค์ประกอบพื้นฐานของรูปแบบ

1. องค์ประกอบด้านครู สถานศึกษาให้ความสำคัญกับครูและให้อำนาจครูทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อเป็นฐานสำคัญในการบริหารที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ ให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ตามแนวการปฏิรูปการศึกษา พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ครูมีศักยภาพในการดำเนินงานดังกล่าว ฝ่ายบริหารได้พัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ ทำงานเป็นทีม มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดี ใช้สื่อและเทคโนโลยี และมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. องค์ประกอบด้านชุมชน สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีอำนาจในบริหารกิจการของสถานศึกษา ในฐานะองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการบริหาร ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมตามบทบาทดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ จึงมีการพัฒนาชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม การให้การสนับสนุน การให้ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. องค์ประกอบด้านผู้บริหารและการบริหารจัดการ สถานศึกษาดำเนินแบบเทพาใช้รูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนในการบริหารงานทั้งสี่ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงานบุคลากร ด้านงบประมาณ และการบริหารทั่วไป โดยมีผู้บริหารเป็นผู้อำนวยการขับเคลื่อนการดำเนินงานของโรงเรียน ด้วยวงจรคุณภาพ PDCA และหลักการบริหารสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ 1) การบริหารเชิงระบบ 2) การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ 3) การบริหารฐานโรงเรียน 4) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
ในประเทศและต่างประเทศ

แนวคิดกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของต่างประเทศที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า มีรายละเอียดดังนี้

ฉันทนา จันท์บรรจง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศญี่ปุ่น พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนต้องจัดในหลักสูตร แต่รูปแบบการบริหารจัดการให้ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของโรงเรียน แต่มีคู่มือหลักสูตรและคู่มือการทำกิจกรรมที่กระทรวงจัดทำขึ้นเป็นแนวทางกว้าง ๆ

ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไต้หวัน พบว่า กระบวนการในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นการสอนเด็กให้รู้จักกับความจริงในสังคม จากนั้นจึงกระตุ้นให้เด็กได้รู้จักคิดและตัดสินใจกระทำการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ และเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจและรับผิดชอบ ไม่มีรูปแบบกิจกรรมที่จำเพาะแน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรม กำหนดได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสถานศึกษา ทั้งนี้ชุมชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบอาสาสมัครของชุมชน เพื่อการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเช่นกรณีโรงเรียนในมูลนิธิอานันทมหิดล

วรินทร์ บุญยั้ง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศเกาหลีใต้ พบว่า กระทรวงได้จัดให้มีหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกิดแนวทางพัฒนาจิตสาธารณะโดยมีรูปแบบที่ชัดเจนส่วนกระบวนการจัดกิจกรรมมี 6 กระบวนการ 6 ขั้นตอน ที่กำหนดโดยกระทรวง มีระบบบันทึกให้คำปรึกษา ประเมินผล รายงานผล ทำแฟ้มสะสมงาน และเก็บเป็นลักษณะหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

อนุชา กอนพ่วง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไทย พบว่า เทคนิคการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ผ่านการจัดกิจกรรม โดยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2552 กำหนดให้กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นลักษณะหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สันติ บุรณะชาติ (2552) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่ ประสิทธิภาพการจัดการศึกษานโยบายการจัดการศึกษา แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษา ระบบการบริหารสถานศึกษาได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านการเรียนการสอน 4) ด้านบุคคล 5) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

และเป้าหมายของการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) นักเรียนเป็นคนดี เก่งและอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 3) สถานศึกษามีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เคารพให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน 4) ผู้ปกครองและชุมชน ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงจึง ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน

การสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการบริหารเพื่อนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 6 ปัจจัยนำเข้าที่จะนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

รูปแบบ	ปัจจัยนำเข้า(INPUT)
1. รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (สันติ บุระชะติ, 2552)	1. ด้านนโยบาย 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ 5. ด้านระยะเวลา
2. รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา สำหรับเด็กต่างด้าว กรณีศึกษา อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)	1. ด้านหลักสูตร 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
3. รายงานการวิจัยโอกาสจากการศึกษาของเด็กอพยพต่างด้าว และเด็กพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2549)	1. ด้านการเรียน 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านนโยบาย

ตาราง 6 (ต่อ)

รูปแบบ	ปัจจัยนำเข้า(INPUT)
4. แนวทางการจัดการศึกษาในโรงเรียนปฏิบัติดีเลิศ (วชิราพร อัจฉริยะโกศล, 2550)	1. ด้านผู้รับผิดชอบ 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์
5. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา เพื่อความมั่นคงตาม แนวชายแดน ประเทศไทยสำนักผู้ตรวจราชการประจำ เขตตรวจราชการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 2 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550)	1. ด้านหลักสูตร 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านงบประมาณ
6. รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสังคมไทย ในศตวรรษที่ 21 (สุมาลี รั้งศรี สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ,2550)	1. ด้านนโยบาย 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี 5. ด้านระยะเวลา
7. นโยบายการจัดการศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาส (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ,2548)	1. ด้านนโยบาย 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ 5. ด้านระยะเวลา
8. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อ สังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไทย (อนุชา กอนพ่วง,2553)	1. ด้านนโยบาย 2. ด้านผู้รับผิดชอบ 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ 5. ด้านระยะเวลา

ตาราง 7 การสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้าที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเอกสารและงานวิจัย

รูปแบบ	1) ด้านนโยบาย	2) ด้านผู้รับผิดชอบ	3) ด้านงบประมาณ	4) ด้านสถานที่และ วัสดุอุปกรณ์	5) ด้านระยะเวลาใน การจัดกิจกรรม
1. รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	✓	✓	✓	✓	✓
2. รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัด การศึกษา สำหรับเด็กต่างด้าว กรณีศึกษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก		✓			
3. รายงานการวิจัยโอกาสจากการศึกษาของเด็กอพยพต่าง ด้าว และเด็กพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร	✓	✓			
4. แนวทางการจัดการศึกษาในโรงเรียนปฏิบัติดีเลิศ	✓	✓		✓	
5. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา เพื่อความมั่นคงตามแนว ชายแดน ประเทศไทย		✓	✓		
6. รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสังคมไทยใน ศตวรรษที่ 21	✓	✓		✓	✓
7. นโยบายการจัดการศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาส	✓	✓	✓	✓	✓
8. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และ เทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ของประเทศไทย	✓	✓	✓	✓	✓

โดยสรุป ปัจจัยนำเข้า (INPUT) ที่จะนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขต
ชายแดนไทย-พม่า ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านผู้รับผิดชอบ 3) ด้าน
งบประมาณ 4) ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ และ 5) ด้านระยะเวลา

ตาราง 8 กระบวนการบริหารที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเอกสารและงานวิจัย

รูปแบบ	กระบวนการ (PROCESS)
1. การบริหารด้วยวงจรคุณภาพ	1. การวางแผน (Plan) 2. การปฏิบัติ (Do) 3. การตรวจสอบ (Check) 4. การปรับปรุง (Act)
2. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน, 2551, หน้า 87)	1. การวางแผน (Planning) 2. การจัดองค์การ (Organizing) 3. การอำนวยการ (Directing) 4. การควบคุม (Controlling)
3. การบริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . (2553, หน้า 27-38)	1. การวิเคราะห์บริบท 2. การวางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์ 3. การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล 4. การนำองค์การและเทคโนโลยีทางการศึกษา 5. การนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ 6. การบริหารการเปลี่ยนแปลง 7. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม 8. การควบคุม การวัด ประเมินผล การปรับปรุง
4. รูปแบบการวางแผนกลยุทธ์ในการบริหาร จัดการโรงเรียน(สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2549, หน้า 24)	1. การพัฒนานุคลากรและการมีส่วนร่วม ของผู้เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา 3. การจัดวางทิศทางองค์กร 4. การกำหนดกลยุทธ์ 5. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ 6. การควบคุมกลยุทธ์

ตาราง 8 (ต่อ)

รูปแบบ	กระบวนการ (PROCESS)
5. รูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนที่เน้นครูและ ชุมชนเป็นสำคัญเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ ของผู้เรียนและความเป็นเลิศของสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549, หน้า 31)	1. กระบวนการบริหารแบบ PDCA 2. การบริหารเชิงระบบ 3. การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ 4. การบริหารฐานโรงเรียน 5. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6. การมีส่วนร่วมของชุมชน
6. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศ เกาหลีใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (วรินทร์ บุญยั้ง, 2553)	1. การวางแผน 2. การประชาสัมพันธ์ 3. การอบรมผู้บริหารและผู้บริหาร 4. การดำเนินงานตามแผน 5. การให้คำปรึกษา 6. การประเมินผล
7. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศ ญี่ปุ่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (จันทนา จันทร์บรรจง, 2553)	1. การวางแผน 2. การขออนุมัติแผน 3. การประสานงานที่แจ้งผู้เกี่ยวข้อง 4. การดำเนินงานตามแผน 5. การประเมินผล 6. การรายงานผล
8. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศ ไต้หวันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์, 2553)	1. การวางแผน 2. การขออนุมัติแผน 3. การประสานงานที่แจ้งผู้เกี่ยวข้อง 4. การดำเนินงานตามแผน 5. การประเมินผล 6. การรายงานผล

ตาราง 9 แสดงการสังเคราะห์กระบวนการบริหารเพื่อนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากแนวคิดเอกสารและงานวิจัย

กระบวนการ (PROCESS)								
รูปแบบ	1) การวิเคราะห์บริบท	2) การบริหารจัดการที่ดี	3) การนำองค์กร	4) การวางแผน	5) การดำเนินงาน	6) การมีส่วนร่วม	7) การวัดและประเมินผล	8) การปรับปรุงแก้ไข
1. การบริหารด้วยวงจรคุณภาพ				✓	✓		✓	✓
2. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน				✓	✓	✓	✓	✓
3. การบริหารสถานศึกษาสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. รูปแบบการวางแผนกลยุทธ์ในการบริหารจัดการโรงเรียน	✓			✓	✓	✓	✓	✓
5. รูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนที่เน้นครูและชุมชนเป็นสำคัญเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนและความเป็นเลิศของสถานศึกษา	✓			✓	✓	✓	✓	✓
6. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศเกาหลีใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ				✓	✓	✓	✓	✓

ตาราง 9 (ต่อ)

รูปแบบ	กระบวนการ (PROCESS)							
	1) การวิเคราะห์บริบท	2) การบริหารจัดการที่ดี	3) การนำองค์กร	4) การวางแผน	5) การดำเนินงาน	6) การมีส่วนร่วม	7) การวัดและประเมินผล	8) การปรับปรุงแก้ไข
7. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศญี่ปุ่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ				✓	✓	✓	✓	✓
8. รายงานการวิจัย การสังเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และเทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไต้หวัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ				✓	✓	✓	✓	✓

โดยสรุปกระบวนการ (PROCESS) ที่จะนำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านการติดตามประเมินผล 4) ด้านการปรับปรุงแก้ไข และ 5) ด้านการมีส่วนร่วม

การสังเคราะห์สภาพการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากเอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สรุปได้ดังนี้

ตาราง 10 ผลการศึกษาการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากเอกสาร (Documentary Analysis)

รายการ	รายละเอียด
ปัจจัยนำเข้า	
ด้านนโยบาย	1. สถานศึกษากำหนดนโยบายที่ชัดเจน เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไว้ในแผนพัฒนาสถานศึกษา 2. มีการนำนโยบายเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไปสู่การปฏิบัติได้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 3. สถานศึกษามีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของนักเรียนที่จัดโดยหน่วยงานอื่น 4. ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่อย่างแท้จริง
ด้านผู้รับผิดชอบ	5. ครูผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน และเสียสละเพื่อส่วนรวม 6. ผู้รับผิดชอบกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ได้รับคำสั่งมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษรถูกต้อง 7. ผู้รับผิดชอบกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
ด้านงบประมาณ	8. งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ได้รับงบประมาณจากแผนงานและเงินงบประมาณของสถานศึกษาอย่างเพียงพอ

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	รายละเอียด
ด้านงบประมาณ	9. การดำเนินงานกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ 10. การดำเนินงานกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ที่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น เช่น สิ่งของ อุปกรณ์ แรงงาน ฯลฯ
ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์	11. สถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่สะอาด สวยงาม เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 12. สถานศึกษาสนับสนุนจัดหา อุปกรณ์ที่เพียงพอในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 13. สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาสำหรับใช้เตรียมการในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
ด้านระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	14. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์มากกว่าเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่กำหนดไว้ 15. การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและประโยชน์มีการกำหนดจำนวนครั้งสำหรับการจัดกิจกรรมในแต่ละปีการศึกษาชัดเจน
กระบวนการด้านการวางแผน	1. สถานศึกษามีการวิเคราะห์สภาพบริบทและนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 2. สถานศึกษาจัดทำแผนงานเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 3. สถานศึกษานำนโยบายที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัดมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	รายละเอียด
ด้านการปฏิบัติ	4. สถานศึกษามีการกำหนดบทบาท หน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ไว้อย่างชัดเจน 5. สถานศึกษากำหนดให้นักเรียนได้รับฝึกชอบในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
ด้านการติดตามประเมินผล	6. สถานศึกษาจัดทำปฏิทินติดตาม นิเทศ และประเมินการดำเนินงานอย่างชัดเจน 7. สถานศึกษาจัดให้มีการติดตาม นิเทศ และประเมินการดำเนินงานกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ และสะท้อนผล เป็นระยะ 8. สถานศึกษามีการรายงานผลการติดตาม นิเทศ และประเมินการดำเนินงานกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
ด้านการปรับปรุงแก้ไข	9. สถานศึกษาใช้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์มาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงาน 10. สถานศึกษาดำเนินการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วารสาร จัดนิทรรศการ ฯลฯ แก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ
ด้านการมีส่วนร่วม	11. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษา 12. สถานศึกษากำหนดให้ครู ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 13. สถานศึกษาได้สนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานอื่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 14. หน่วยงานในพื้นที่ ภาครัฐ และผู้นำให้การช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์อย่างต่อเนื่อง 15. ผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ให้ในการติดตาม นิเทศ และประเมินการดำเนินงาน 16. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันนำข้อเสนอแนะมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

ตาราง 10 (ต่อ)

รายการ	รายละเอียด
ผลผลิต	1. นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อตัวเอง เช่น การช่วยเหลือ
นักเรียนแสดงพฤติกรรม	ผู้อื่น มีความเมตตา การแบ่งปัน การคิดบวก มองโลกในแง่ดี รักพวก
จิตสาธารณะต่อตนเอง	ห้อง เสียสละ มีสัมมาคารวะ นอบน้อมถ่อมตน ฯลฯ
ครอบครัว	2. นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อครอบครัว เช่น ความ
โรงเรียน	รับผิดชอบ ช่วยเหลืองานในครอบครัว มีความกตัญญูต่อพ่อแม่และผู้
ชุมชน/ท้องถิ่น	มีพระคุณ ฯลฯ
สังคม	3. นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อโรงเรียน เช่น ช่วยเหลือ
	งานด้วยความเต็มใจ มีเป้าหมายในการเรียนการทำงานรักสามัคคีใน
	หมู่คณะ ฯลฯ
	4. นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อชุมชน/ท้องถิ่น เช่น การ
	เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยความเต็มใจ ร่วมพัฒนา อนุรักษ์
	สิ่งแวดล้อมและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
	5. นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อสังคม เช่น มีความ
	เสียสละร่วมบริจาค มีความสามัคคีปรองดอง สามารถปรับตัวเพื่ออยู่
	ในสังคมอย่างมีความสุข เห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
	สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีด้วยความศรัทธา เกิดทุนสถาบันเกียรติยศ
	ของไทย ฯลฯ

จากตาราง 10 พบว่า การบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า จากการ
สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ประกอบด้วย

ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านผู้รับผิดชอบ ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และ
วัสดุอุปกรณ์ และด้านระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

กระบวนการ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตาม ประเมินผล ด้านการ
ปรับปรุงแก้ไขและด้านการมีส่วนร่วม

ผลผลิต ได้แก่ นักเรียนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อตนเอง ครอบครัวโรงเรียน ชุมชน/
ท้องถิ่น สังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

โหมฉาย กาศโอสถ (2554) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบสำคัญของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนที่ 1 คณะกรรมการบริหารกิจการนักเรียนได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน คณะกรรมการดำเนินงานกิจการนักเรียน ส่วนที่ 2 ขอบข่ายงานกิจการนักเรียนได้แก่ งานสวัสดิการนักเรียน งานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน งานพัฒนาผู้เรียน งานกิจกรรมเพิ่มเติม ส่วนที่ 3 กระบวนการบริหารกิจกรรมนักเรียนได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน (กำหนดนโยบาย การเสนอแนะ การสนับสนุนส่งเสริม การประเมินผล) คณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน (การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลงาน การปรับปรุงและพัฒนา การรายงานผล)

นันทรัตน์ ปรีวดีธรรม (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาของเด็กและเยาวชนที่รับทุนการศึกษาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด ส่วนใหญ่ได้เกรดเฉลี่ยสะสมระหว่าง 2.51 - 3.00 สถานภาพของบิดามารดาอาศัยอยู่ด้วยกันมากที่สุดและมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับสำนักงานทรัพย์สินฯ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราวในด้านปัจจัยภายใน คือทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยภายนอก คือ การสนับสนุนทางสังคมจากคนในครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และเพื่อน ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก การศึกษาพฤติกรรม จิตอาสา ประกอบด้วย การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม การมุ่งมั่นพัฒนาสังคม และจิตสำนึกสาธารณะอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประสิทธิภาพการเข้ากิจกรรมแตกต่างกัน มีระดับพฤติกรรมจิตอาสาไม่แตกต่างกันมีระดับพฤติกรรมจิตอาสาแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัจจัยภายนอกมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับพฤติกรรมจิตอาสาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ปัจจัยภายนอกสามารถร่วมกันอธิบายพฤติกรรมจิตอาสาได้ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยปัจจัยภายนอกการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน สามารถอธิบายพฤติกรรมจิตอาสาได้ดีที่สุด

กรรณิกา มาโน (2553) ได้วิจัยเรื่อง ความหมายของชีวิตกับจิตอาสาพบว่า โลกของฉันกับ "จิตอาสา" และจิตอาสา คือ การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการเข้าถึงตัวตนของผู้ให้ข้อมูล ทัศนคติส่วนตัว มุมมองที่มีต่อสังคม ผ่านการใช้ชีวิตแล้วกลั่นกรองเป็นนิยามของจิตอาสา จิตอาสาผูกผันและเรียนรู้ เป็นการให้เห็นถึงความผูกพันจากความรู้สึกและมิตรภาพที่ได้รับจากการทำกิจกรรมจิต

อาสา และการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำกิจกรรมจิตอาสา ในการนำไปปรับใช้ในชีวิต และเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกัน การมองเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันของคนที่มีอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน

จันทนา จันทร์บรรจง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศญี่ปุ่น พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนต้องจัดในหลักสูตร แต่รูปแบบการบริหารจัดการให้ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของโรงเรียน แต่มีคู่มือหลักสูตรและคู่มือการทำกิจกรรมที่กระทรวงจัดทำขึ้นเป็นแนวทางกว้าง ๆ

ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไต้หวัน พบว่า กระบวนการในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นการสอนเด็กให้รู้จักกับความจริงในสังคม จากนั้นจึงกระตุ้นให้เด็กได้รู้จักคิดและตัดสินใจกระทำการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ และเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจและรับผิดชอบ ไม่มีรูปแบบกิจกรรมที่จำเพาะแน่นอน หากขึ้นอยู่กับความสามารถเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรม กำหนดได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสถานศึกษา ทั้งนี้ชุมชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบอาสาสมัครของชุมชน เพื่อการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเช่นกรณีโรงเรียนในมูลนิธิอานันทมหิดล

วรินทร์ บุญยั้ง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศเกาหลีใต้ พบว่า กระทรวงได้จัดให้มีหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกิดแนวทางพัฒนาจิตสาธารณะโดยมีรูปแบบที่ชัดเจนส่วนกระบวนการจัดกิจกรรมมี 6 กระบวนการ 6 ขั้น ที่กำหนดโดยกระทรวง มีระบบบันทึกให้คำปรึกษา ประเมินผล รายงานผล ทำแฟ้มสะสมงาน และเก็บเป็นลักษณะหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สันติ บุรณะชาติ (2552) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่ ประสิทธิภาพการจัดการศึกษานโยบายการจัดการศึกษา แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษา ระบบการบริหารสถานศึกษาได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านการเรียนการสอน 4) ด้านบุคคล 5) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และเป้าหมายของการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) นักเรียนเป็นคนดี เก่งและอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 3) สถานศึกษามีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เคารพให้เกียรติและยอมรับซึ่งกัน

และกัน 4) ผู้ปกครองและชุมชน ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ตลอดจนคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จริงจัง ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน

อนุชา กอนพ่วง (2552) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการและเทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของประเทศไทย พบว่า เทคนิคการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ผ่านการจัดกิจกรรม โดยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2552 กำหนดให้กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นลักษณะหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2552) รายงานการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับคนต่างด้าวกรณีศึกษาอำเภอแม่สอด พบว่า การจัดการศึกษาและบทเรียนที่ดีสำหรับเด็กต่างด้าว ประกอบด้วย 1) รูปแบบการเรียนการสอน 2) การเตรียมความพร้อมของเด็กต่างด้าว 3) ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน 4) หลักสูตร 5) การสอนเนื้อหาด้วยทักษะชีวิต 6) คุณภาพครู 7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กต่างด้าว 8) การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนไทยที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา พบว่า องค์ประกอบสำคัญของการบริหาร คือ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของครูในพื้นที่ 2) ความเสียสละของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน 3) คุณภาพของผู้บริหารและครู 4) ความพร้อมของโรงเรียนทั้งด้านบุคลากร เทคโนโลยีและสภาพอาคารสถานที่ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา 5) การมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชน ชุมชนในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาในพื้นที่ 6) ขวัญและกำลังใจในการทำงานของครู 7) เจตจำนงของรัฐที่จะส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

กฤษณะ คำสุวรรณ (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโรงเรียนบูรณศึกษา เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามความคิดเป็นครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะแนวทาง การปรับปรุงบทบาทของผู้บริหารในการบริหารในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ ควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและปฏิบัติให้ชัดเจน และควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ควรกำหนดให้มีการนิเทศ ติดตาม และสรุปผลการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

พิพัฒน์ พลเกษตร (2547) มีผลการวิจัย เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 3 ด้าน ได้แก่

1. หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนส่วนใหญ่กำหนดให้ผู้เรียนมีบทบาทในการ เข้าร่วมกิจกรรมความถนัด และความสนใจของนักเรียน ให้ครูที่ปรึกษากิจกรรมมีบทบาทในการ ประชุมนิเทศให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายและวิธีการดำเนินการจัดกิจกรรม มีการกำหนดวัตถุประสงค์และ แนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับนโยบายวิสัยทัศน์ของโรงเรียน โดยมี ผู้ปกครอง และชุมชนให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อติดตามพัฒนาการของผู้เรียน

2. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติในการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน มีการเตรียมบุคลากรและจัดหาเอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ศึกษา หาความรู้ กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นิเทศ ติดตามและประเมินผล มีการสำรวจความพร้อม ของสถานศึกษา ด้านบุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์

3. การประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการกำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมและผ่าน เกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด โดยให้ครูที่ปรึกษากิจกรรมมีบทบาทดูแลให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ฉันทนา กล่อมจิต สายชล สิงห์สุวรรณ และเพ็ญประภา ชูยกระเดื่อง (2549) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัย พบว่า ขั้นตอนและกระบวนการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผน 2) การ บริหารจัดการ 3) การประเมินผล 4) ปัจจัยเกื้อหนุน 5) การพัฒนาตนเองของครู โดยองค์ประกอบที่มี ประสิทธิภาพค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ปัจจัยเกื้อหนุนและการประเมินผล ซึ่งข้อค้นพบในแต่ละ องค์ประกอบชี้ให้เห็นขั้นตอนและ/หรือกระบวนการกับเคล็ดลับ โดยสรุปว่าการทำงานทุกขั้นตอนและ องค์ประกอบจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีขั้นตอน การทำเป็นเอกสารชัดเจน การ มอบหมายความรับผิดชอบ การติดตามงาน และการจัดบรรยากาศ มีแหล่งการเรียนรู้ การให้ คำปรึกษาและการสนับสนุนการให้กำลังใจจากผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและครูจะต้องมีการ อุทิศเวลาเต็มความสามารถ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวโน้มการจัด การศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้าน การจัดการเรียนการสอน 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

งานวิจัยต่างประเทศ

โนบิระ ชินจิ (Nobira Catherine Shinji, 2005) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การก่อตัวของจิตสำนึก สาธารณะเกี่ยวกับศีลธรรมการศึกษาในโรงเรียน โดยใช้ทฤษฎีการพัฒนาศีลธรรมของ เจ ฮาเบอร์มาส และแอล โคเบิร์ก และคณะ โดยการวิจัยชิ้นนี้ลักษณะเฉพาะของจิตสาธารณะซึ่งเกิดจากการพิจารณาถึงศีลธรรม สรุปได้ว่า รูปของจิตสาธารณะของประชาชนทั่วไปจะมีลักษณะความหลากหลายและความร่วมมือในสังคมมีเป้าหมายเฉพาะ

จูลี แคทเธอริน วอจสลาโววิช (Julie Catherine Wojslawowicz, 2005) ผู้จบปริญญาเอกทางด้านปรัชญาได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องจิตสาธารณะและจิตสำนึกของปัจเจกบุคคลช่วงวัยรุ่นตอนต้น โดยมีเคนเน็ท เอช รูบิน ศาสตราจารย์สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มหาวิทยาลัยแมรีแลนด์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้มีการกล่าวถึงความเกี่ยวพันระหว่างจิตสำนึก 2 ประเภท คือ สาธารณะ และส่วนตัว และตัวชี้วัดความเครียดทางจิตใจที่เกี่ยวกับสังคม เช่น ความกดดัน ความกังวล ได้ถูกจัดเก็บรวบรวมอย่างดีในงานเขียนการศึกษานักศึกษาวิทยาลัยผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามมีคนรู้น้อยมากเกี่ยวกับประเภทของจิตสำนึกช่วงวัยรุ่นตอนต้นทั้ง ๆ ที่มีหลักฐานว่า ความคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก และอารมณ์ความรู้สึกเกิดขึ้นสูงสุดช่วงวัยรุ่นตอนต้นซึ่งเป็นช่วงพัฒนาแล้ว งานศึกษาชิ้นนี้เป็นการสำรวจความแตกต่างระหว่างจิตสาธารณะและจิตสำนึกส่วนตัวของช่วงวัยรุ่นตอนต้น โดยการตรวจสอบความเกี่ยวพันเชิงจิตวิทยาสังคมของจิตสาธารณะและจิตสำนึกส่วนตัว ขณะเดียวกันก็พิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างจิตสาธารณะและความกลัวจากความประหม่า

ราเชล อมันดา เฟรียคัส (Rachel Amanda Freicus, 2004) ได้ทำการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างจิตสาธารณะและความพยายามของปัจเจกบุคคลที่จะขัดเขยิบบุคลิกที่ไม่เป็นที่ดึงดูดใจในการคละเพศ การวิจัยนี้ได้ทำการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า ปัจเจกบุคคลที่มีบุคลิกภาพไม่เป็นที่ดึงดูดใจซึ่งมีจิตสาธารณะสูง จะมีความพยายามหรือความมุ่งมั่นที่จะใช้แทนสิ่งที่ทดแทนบุคลิกภาพที่ไม่เป็นที่ดึงดูดใจนั้น เพื่อให้สังคมหันมาให้ความสนใจแก่ตัวเขา การศึกษานำร่อง(กลุ่มทดลอง) ถูกใช้เพื่อพัฒนาปรับปรุงการศึกษาโดยใช้วัสดุ 1 และ 2 ในการศึกษาอย่างแรกความแตกต่างของผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นชายคนหนึ่งและหญิงคนหนึ่งเต็มเต็มการวัดจิตสาธารณะและระดับของจิตสาธารณะของแต่ละคนจากลักษณะความดึงดูดทางร่างกาย และความสามารถต่าง ๆ ทั้งก่อนและหลังการปฏิสัมพันธ์กันตามความคาดหมาย ปัจเจกบุคคลที่มีความดึงดูดใจน้อยซึ่งมีจิตสาธารณะสูงจะกลายเป็นคนที่แสดงออกซึ่งมีความสามารถ ความเฉลียวฉลาดอยู่ตลอดเวลา

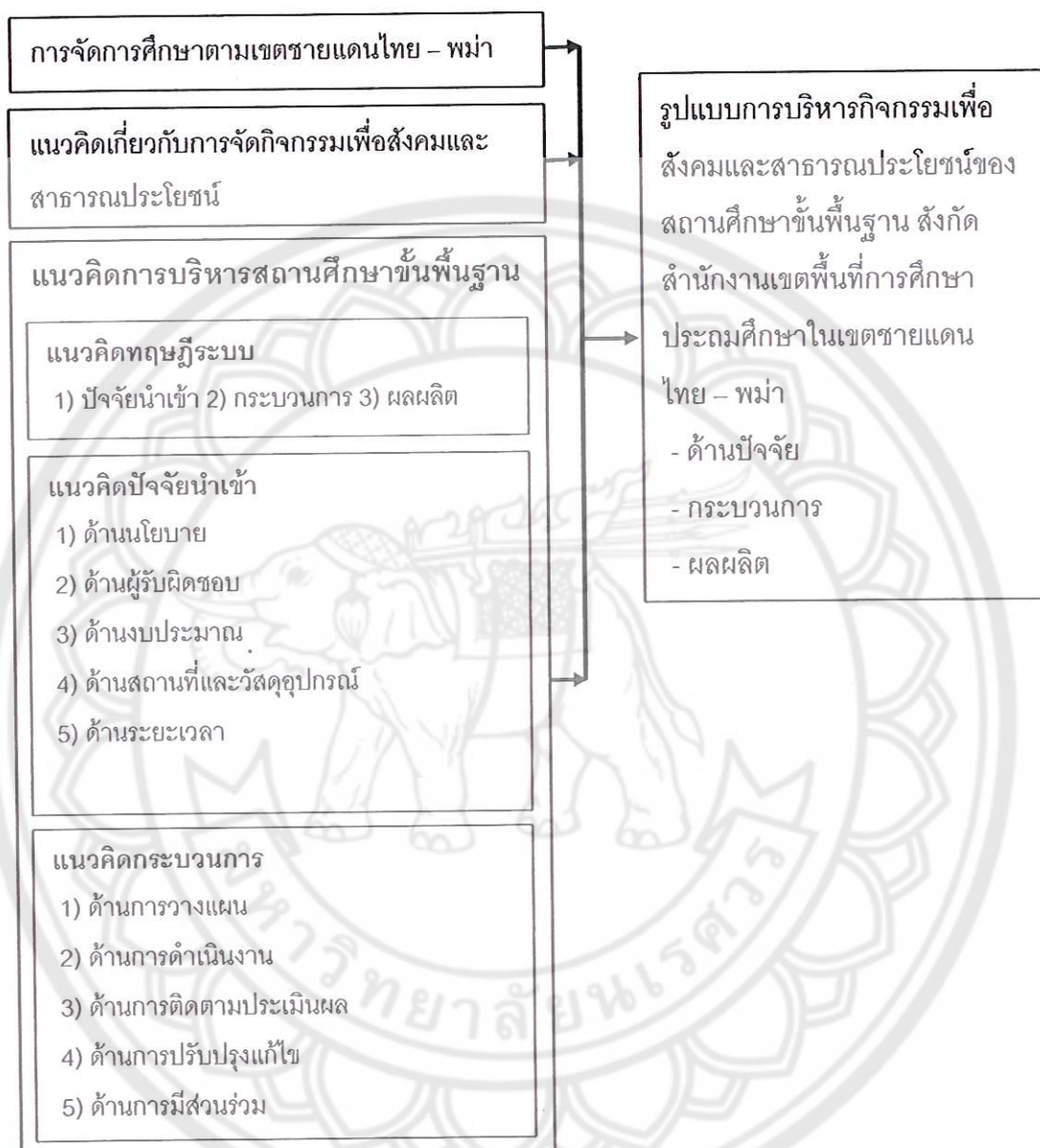
โจนส์ และมอร์ริส (Jones and Morris, 1956, p. 781) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมของเด็ก พบว่า การสอนความรู้ด้านคุณธรรมในโรงเรียนไม่สามารถจะชักจูงเด็กให้แสดงพฤติกรรมที่มีคุณค่าทางจริยธรรมได้ ทั้งนี้ เพราะครอบครัว สังคม

ความต้องการและความรู้สึกรักของเด็กเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากกว่าการสอนในโรงเรียน ฉะนั้นระบบโรงเรียนทั้งระบบประถม มัธยมและอุดมศึกษาจึงควรพัฒนาการสอนคุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารและจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยตรงยังมีน้อยเนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ โดยภาพรวมจะศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติในระดับบุคคลและระดับองค์กร ประเด็นรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตชายแดนไทย-พม่า จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา เนื่องจากแนวชายแดนไทย-พม่ามีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทย การจัดกิจกรรมเพื่อให้กลุ่มนักเรียนที่มีวัฒนธรรมต่างจากประเทศไทยให้มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบ ในฐานะที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในดินแดนประเทศไทย สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์อย่างไรเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 12 กรอบแนวคิดในการวิจัย